Archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen voor de Noorderstraat 1-39 te Edam

Gemeente Edam-Volendam

HOLLANDIA archeologen

COLOFON

Hollandia reeks nr.	1087
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen voor de Noorderstraat 1-39 te Edam
Toponiem:	Edam - Noorderstraat 1-39
Gemeente:	Edam-Volendam
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	5332687100
Hoekcoördinaten:	NW: 132.432/503.058 NO: 132.570/503.067 ZO: 132.574/503.048 ZW: 132.434/503.025
Auteur:	M.A.R.J. Tol
In opdracht van:	DNS Planvorming B.V. Klaprozenweg 75 C 1033 NN Amsterdam
Contactpersoon:	Dhr. R. Dekker
Wetenschappelijke leiding:	P. Floore
Illustraties:	M.A.R.J. Tol, tenzij anders vermeld.
Conceptversie:	Maart 2023
Oplage:	7
ISSN:	1572-3151

© Hollandia archeologen, Zaandijk 2023

Tuinstraat 27a
1544 RS Zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@archeologen.com

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
2. Het onderzoeksgebied	9
3. Beleid	11
4. Doel en methode - bureauonderzoek	13
5. Aardwetenschappelijke gegevens	15
6. Historische gegevens	19
7. Archeologische gegevens	21
8. Archeologische verwachting	23
9. Doel en methode - veldonderzoek	25
10. Onderzoeksresultaten	27
11. Beantwoording onderzoeksvragen	29
12. Conclusie en advies	31
Literatuurlijst	33
Bijlagen	35
Bijlage 1: Archeologische perioden	
Bijlage 2: Archeologische stappenplan	
Bijlage 3: Boorstaten	

Afbeelding 1. Luchtfoto van het plangebied. Kijkrichting is naar het oosten (Bron: Google Earth).

SAMENVATTING

Voor het archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied aan de Noorderstraat 1-39 te Edam zijn de relevante bodemkundige, historische en archeologische gegevens in kaart gebracht. Het plangebied bevindt zich binnen de historische kern van Edam. Deze is gelegen in een veengebied waar in meerdere fases ophogingen hebben plaatsgevonden. Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het gebied waarschijnlijk in gebruik is geweest als tuingrond. De archeologische gegevens in nabije onderzoeken maken duidelijk dat ook oudere perioden kunnen worden aangetroffen. Uit het bureauonderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig kunnen zijn in het plangebied. Deze zullen waarschijnlijk dateren uit de late middeleeuwen (1300-1500) en de nieuwe tijd (1500-1950).

Uit de interpretatie van het bodemprofiel blijkt dat er verschillende ophogingen hebben plaatsgevonden. Aan het oppervlak bevindt zich een recente ophoging waar voornamelijk schoon zand voor is gebruikt en klei met schelp-, baksteen- en glasfragmenten. De ophogingen daaronder zijn tot stand gekomen door grond vermengd met huisafval over het gebied uit te strooien, dit wordt ook wel een toemaakdek genoemd. Hierdoor zijn onder andere houtskool, een kleipijp en baksteen- en aardewerkfragmenten waargenomen. Aangezien het materiaal van elders afkomstig is geeft het materiaal geen aanleiding om sporen van bewoning te verwachten binnen deze laag. Het vondstmateriaal in de ophogingslagen dateren uit de nieuwe tijd, specifiek de 18e/19e eeuw.

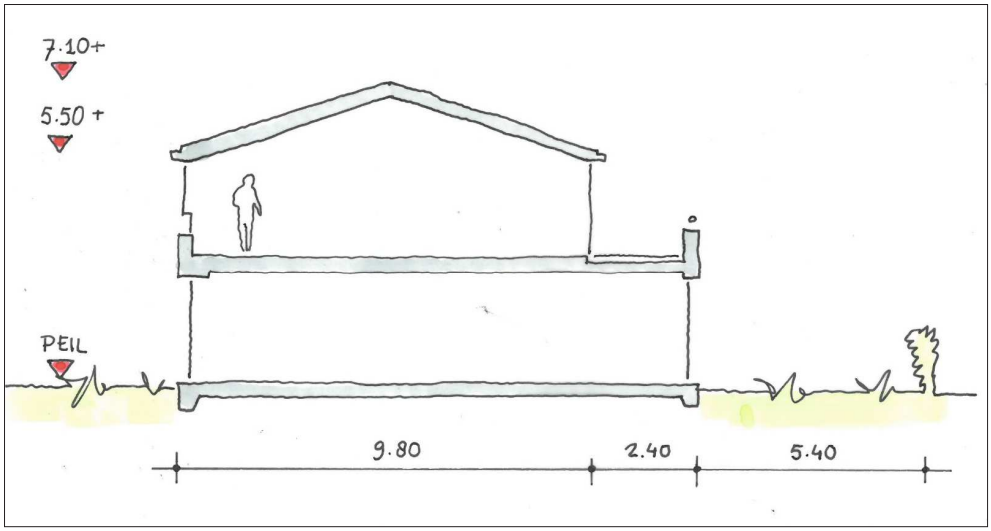
Onder de ophogingen werd veengrond aangetroffen met een veraarde top. Het veraarde gedeelte betreft het niveau van het veen dat aan het oppervlak heeft gelegen waardoor het bewoningsresten kan bevatten van voor de ophogingen. Indien aanwezig dateren vroegste archeologische waarden waarschijnlijk uit de late middeleeuwen. Het veraarde veen bevatte in enkele boringen baksteenfragmenten en aardewerk waardoor aanleiding is om archeologische waarden in het gebied te verwachten.

Advies
Het is op het moment van het schrijven van de huidige rapportage nog onbekend tot hoe diep de werkzaamheden precies zullen reiken. Op basis van de verschillende verwachtingen per laag kan een meerledig advies worden opgesteld.

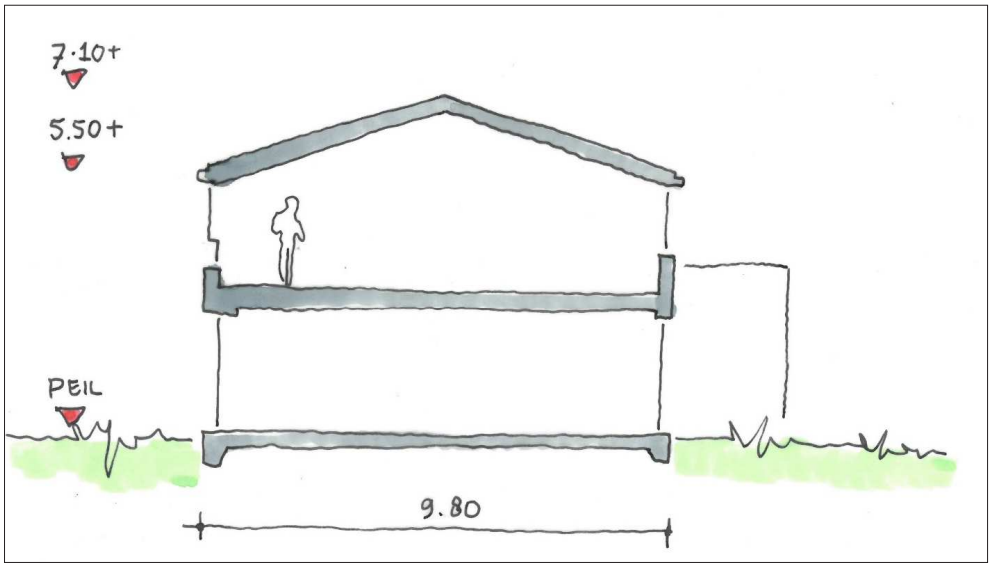
Werkzaamheden die beperkt blijven tot de recente ophogingslaag (tot ca. 60 cm -mv) kunnen zonder risico aan archeologische waarden kunnen worden uitgevoerd. In de oudere ophogingslaag is het niet uit te sluiten dat er archeologische waarden kunnen worden aangetroffen, de kans hierop is echter middelhoog. Bij werkzaamheden die beperkt blijven tot deze laag wordt geadviseerd graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden (tot ca. 105 cm -mv).

Bij werkzaamheden die tot in de veraarde veenlaag reiken wordt geadviseerd om een waarderend archeologisch onderzoek uit te voeren door middel van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Hiermee kan bepaald worden wat de aard, begrenzing en datering van de mogelijke vindplaats is en op basis hiervan vast te stellen of deze behoudenswaardig is. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport besluit of verdere stappen gewenst zijn. Deze kan afwijken van dit advies.

Afbeelding 2. Impressie van de appartementen ... (Bron: Opdrachtgever).

Afbeelding 3. Impressie van de eengezinswoning ... (Bron: Opdrachtgever).

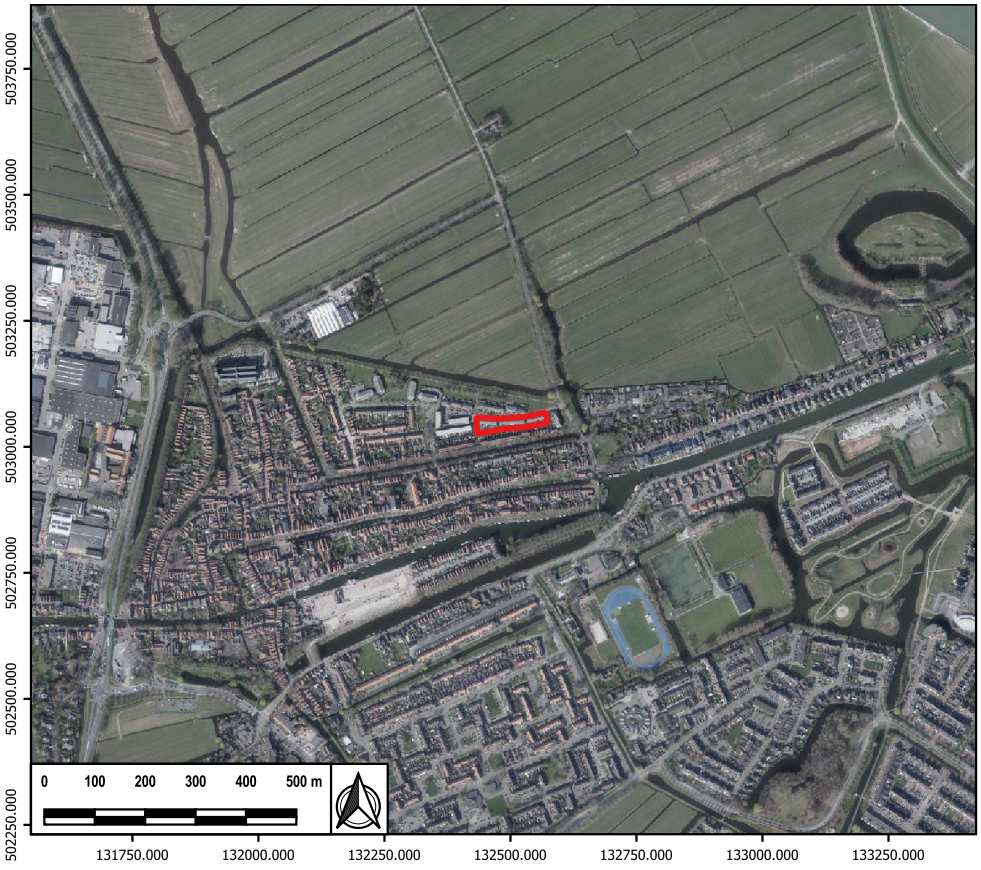
1
INLEIDING

In maart van 2023 heeft Hollandia Archeologen uit Zaandijk in opdracht van DNS Planvorming een archeologisch bureauonderzoek opgesteld en een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen uitgevoerd voor een plangebied aan de Noorderstraat 1-39 in Edam, gemeente Edam. Het plangebied zal worden ontwikkeld voor woningbouw, waarvoor een omgevingsvergunning wordt aangevraagd. Het archeologische onderzoek wordt uitgevoerd als onderdeel van het verkrijgen van de vergunning.

Om inzicht te krijgen in de archeologische waarden zal voor het plangebied een gespecificeerde archeologische verwachting worden vastgesteld en de bodemopbouw in kaart worden gebracht.

Het doel van een archeologisch bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de plannen inzage te hebben in de te verwachten archeologische waarden. Het doel van een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen is om de bodemopbouw en eventuele (sub)recente vergravingen in kaart te brengen en de archeologische verwachting, zoals gespecificeerd in het bureauonderzoek, te toetsen en eventueel aan te vullen. Op basis van de resultaten van het bureau- en booronderzoek wordt een advies geformuleerd waarop de gemeente Edam-Volendam besluit over de eventueel te nemen vervolgstappen. In het archeologisch informatiesysteem van Nederland (ARCHIS3) staat het onderzoek onder nummer 5332687100 geregistreerd.

Afbeelding 4. Luchtfoto van de regio rond het plangebied. Het gebied bevindt zich binnen bebouwd gebied nabij de noorderlijke grens van Edam. Het plangebied is met rood omkaderd (PDOK).

Afbeelding 5. Luchtfoto van het gebied rond het plangebied. De omtrek is weergegeven met het rode kader (Bron: PDOK).

2

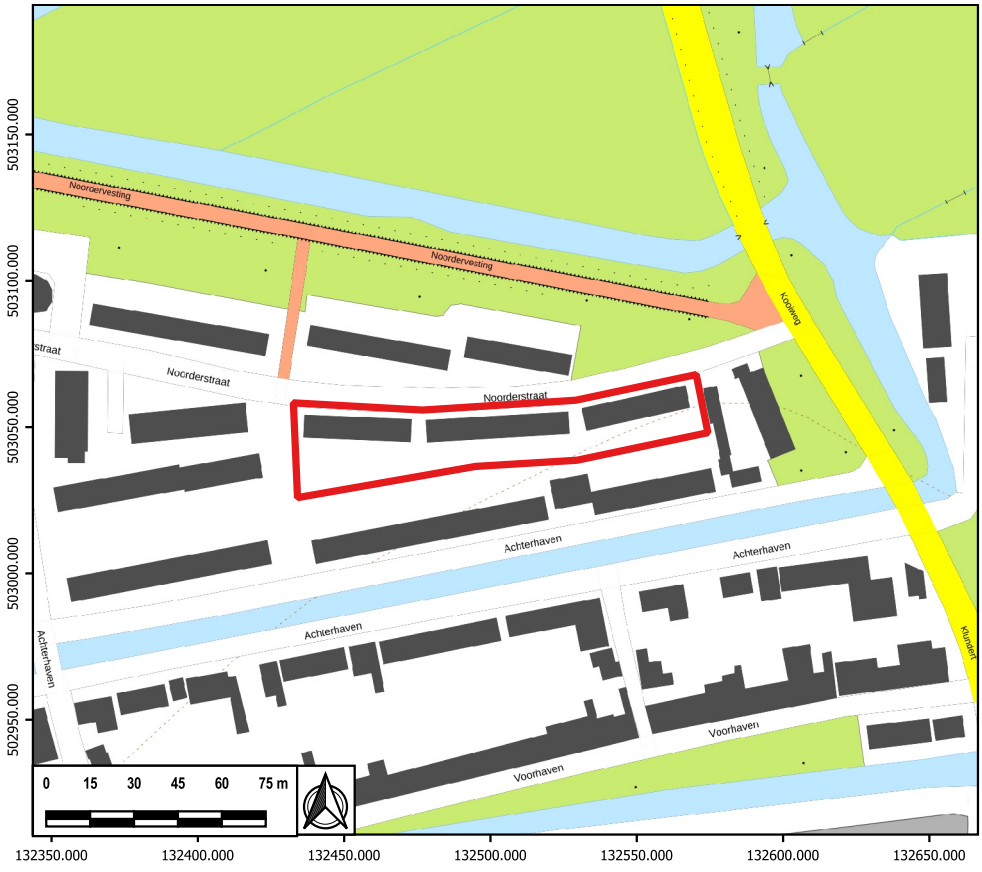
HET ONDERZOEKSGEBIED

In maart van 2023 heeft Hollandia Archeologen uit Zaandijk in opdracht van DNS Planvorming B.V. een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen uitgevoerd voor een plangebied aan de Noorderstraat 1-39 in Edam (afb. 1, 4-6).

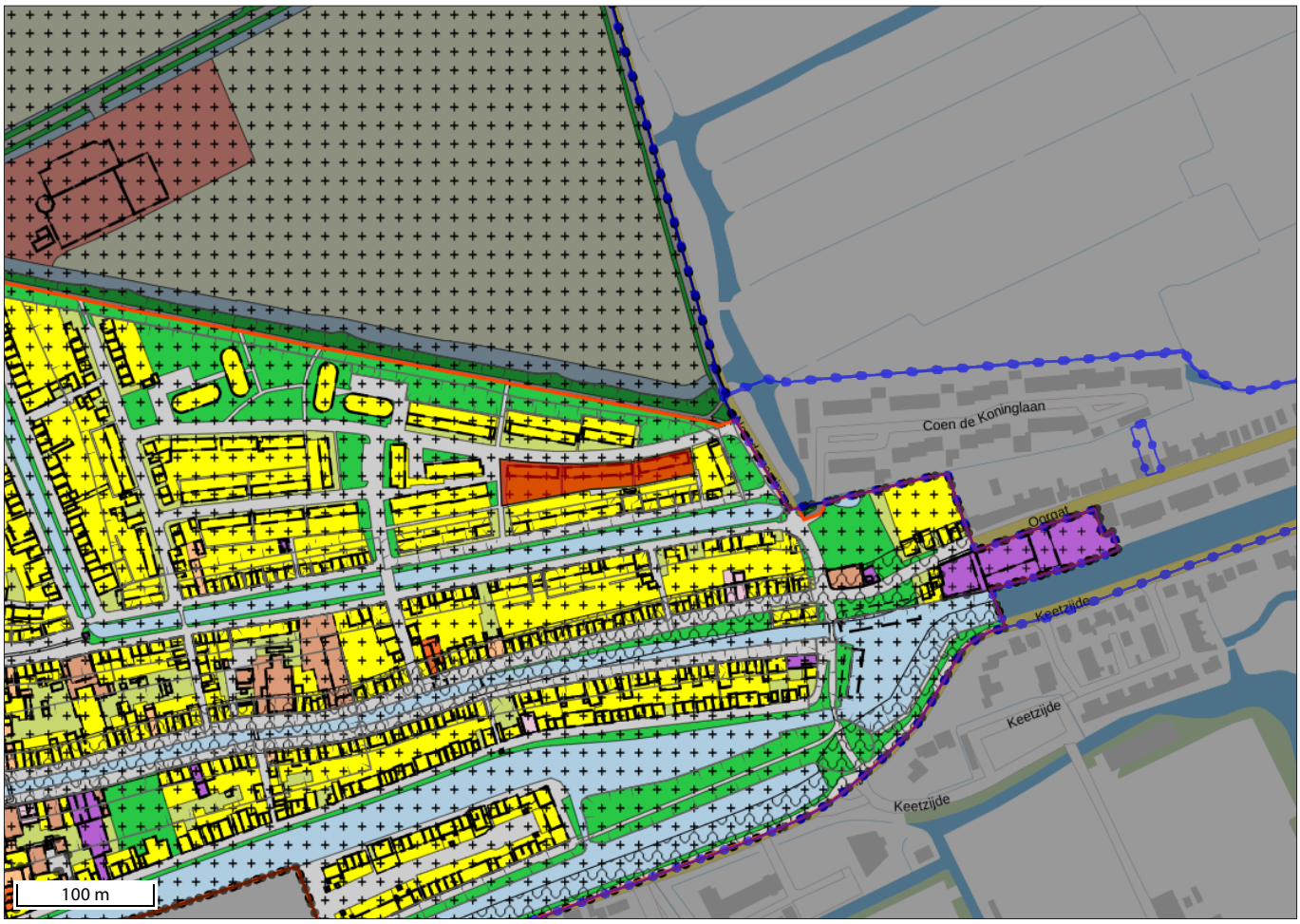
De hoogte van het huidige maaiveld bevindt zich op een hoogte tussen ca. -1,0 m en -1,60m NAP. Het gebied is in gebruik en zal ook in gebruik blijven voor bebouwing (CBS Bestand Bodemgebruik). Op het plangebied zullen 24 appartementen en 4 eengezinswoningen worden gebouwd. Verder zullen ook 14 parkeerplekken worden aangelegd. Bij het leggen van de funderingen zal er bodemroering plaatsvinden, echter is nog onbekend tot welke diepte dit zal gebeuren. Verder is bekend dat de gebouwen zullen worden onderheid.

Het gebied bevindt zich volgens de verstoringsbronnenkaart van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed niet in een gebied met bekende verstoringen. Op de Indicatieve Kaart Archeologischewaarden (IKAW) bevindt het onderzoeksgebied zich in een gebied met een lage trefkans (https://rcewebgispublisher.nl/).

Het plangebied bevindt zich in een terrein van een Archeologisch Monument (AMK). Het terrein heeft een hoge archeologische waarde en betreft de stad Edam. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

Afbeelding 6. Uitsnede van een topografische kaart van het gebied rond het plangebied. De omtrek is weergegeven met het rode kader (Bron: PDOK).

Afbeelding 7. Beleidskaart van de gemeente Velsen. De plangebieden bevinden zich binnen het rode kader. Deze vallen hierdoor in categorie 3: Bij bodemverstorende activiteiten in plangebieden met een oppervlakte kleiner dan 100 m2 en een verstoringsdiepte dieper dan 40 cm - Mv dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overlegd (Bron: Bosman/Zalinge 2017).

3
BELEID

In navolging van het Verdrag van Valetta is behoud van archeologische waarden beter in de ruimtelijke ordening gewaarborgd omdat de aanvrager van een omgevingsvergunning verplicht gesteld kan worden om archeologisch onderzoek uit te voeren. Sinds 2015 is de wet op de archeologische monumentenzorg, die dat mogelijk maakte, vervangen door de Erfgoedwet. Voor gebieden waar archeologische waarden voorkomen of waar reële verwachtingen bestaan dat ter plaatse archeologische waarden aanwezig zijn, geldt de dubbelbestemming archeologie. Deze gronden zijn aangewezen met als doel deze te beschermen en te behouden.

Het plangebied valt onder het bestemmingsplan 'Beschermd Stadsgezicht Edam' en valt onder dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie - 2' (afb. 8). Het aanleveren van een rapport waarin de archeologische waarde van de betrokken locatie voldoende is vastgesteld is een vereiste voorafgaand aan onder andere graaf- en heiwerkzaamheden dieper dan 0,40 meter onder peil op plangebied groter dan 50 m2 (Beschermd Stadsgezicht Edam artikel 19.2.1).

Werkzaamheden zijn toelaatbaar indien de betrokken archeologische waarden door de activiteiten niet worden geschaad of mogelijke schade kan worden voorkomen door aan de omgevingsvergunning voorschriften en beperkingen te verbinden, gericht op het behoud van de archeologische resten in de bodem, het doen van opgravingen dan wel het begeleiden van de bouwactiviteiten door een archeologische deskundige (Beschermd Stadsgezicht Edam artikel 19.2.1b).

In de praktijk betekent dit de volgende mogelijke archeologische onderzoeken voorafgaand aan de verlening van een omgevingsvergunning. Met een bureauonderzoek kan een verwachting worden opgesteld voor mogelijk aan te treffen archeologische resten. Met het booronderzoek kan de mate van verstoring binnen de plangebieden en de diepte waarop archeologische resten kunnen worden aangetroffen worden vastgesteld. Om te bepalen of er daadwerkelijk archeologische resten aanwezig zijn en of deze behoudenswaardig zijn dienen deze gewaardeerd te worden door middel van een waarderend archeologisch onderzoek.

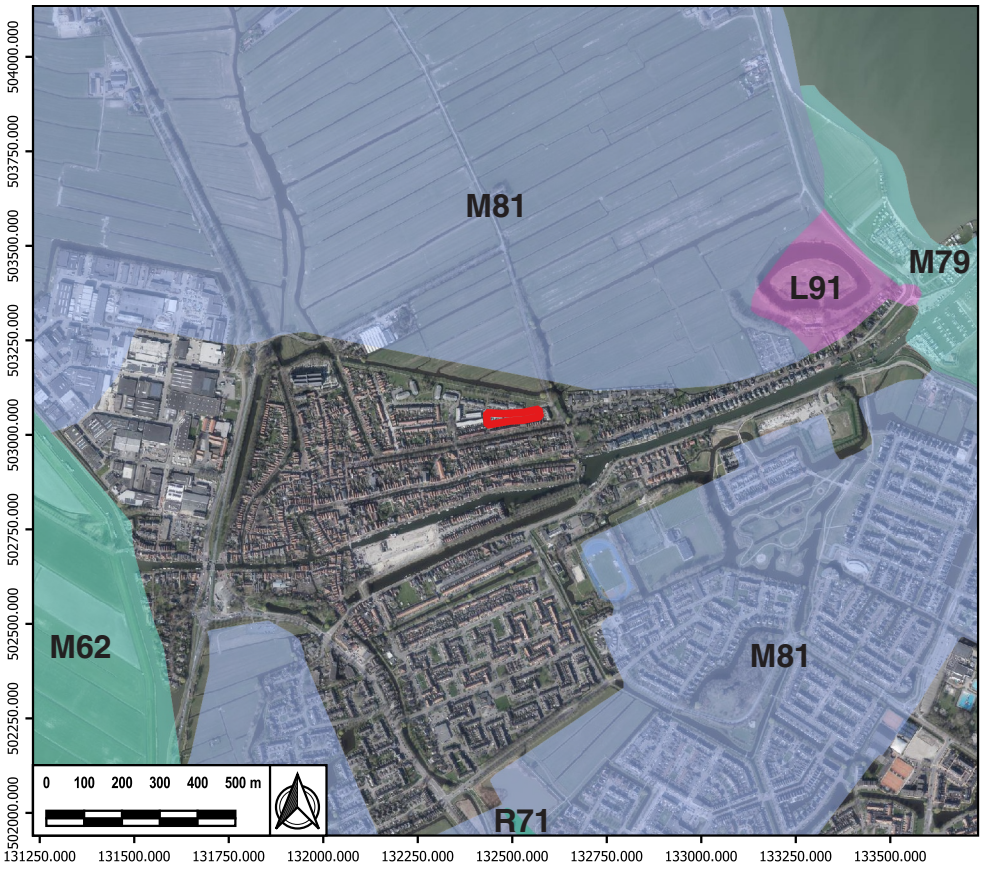
4

DOEL EN METHODE - BUREAUONDERZOEK

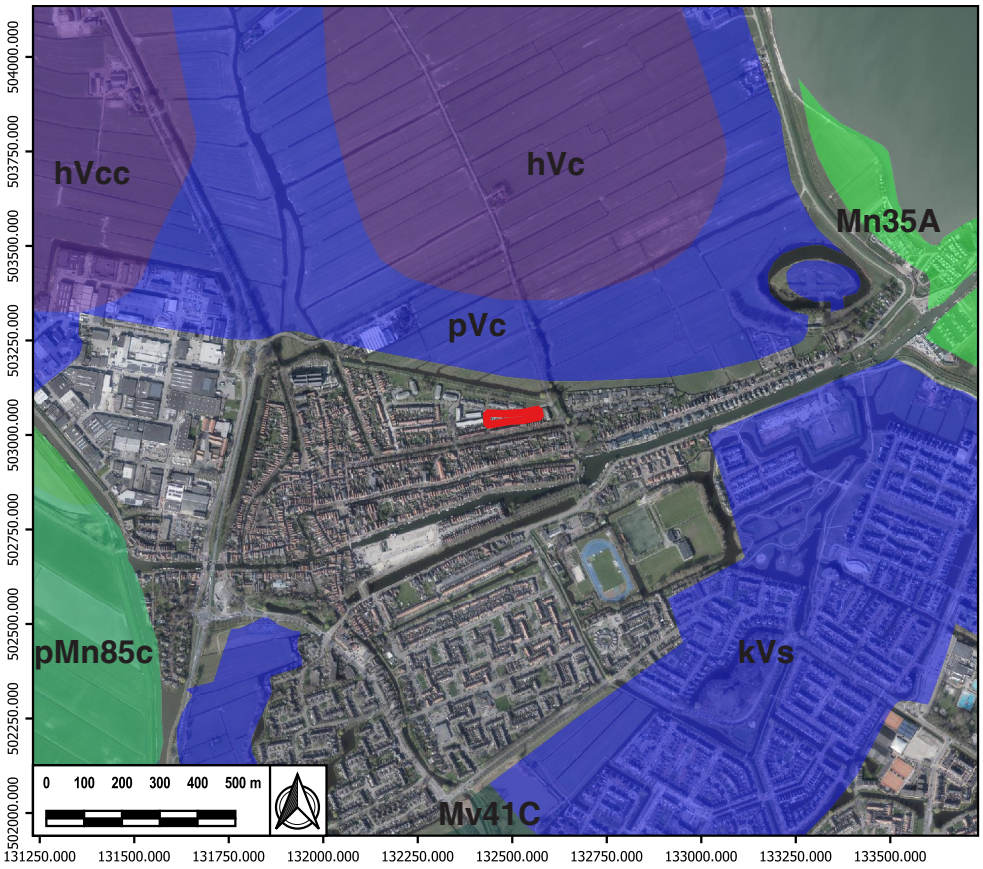
Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de geplande bodemroering en de vraagstelling dienen aanvullende gegevens verzameld te worden. Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een (selectie)advies gegeven. Het bevoegd gezag, in dit geval de gemeente Edam-Volendam, kan hierop een (selectie)besluit maken ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium in de planvorming rekening gehouden worden met aanwezige archeologische waarden in de bodem.
Bij een bureauonderzoek worden, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS3) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).
3. Relevante geologische, historische en archeologische literatuur.

Afbeelding 8.
Geomorfologische kaart van de regio rond de plangebieden. De plangebieden staan weergegeven met het rode kader. Ze bevinden zich allen binnen M92 (Bron: PDOK).

Afbeelding 9. Bodemkundige kaart van de regio rond de plangebieden. De plangebieden staan weergegeven met het rode kader. Ze bevinden zich in een gebied dat omschreven staat als bebouwd terrein (Bron: PDOK).

5

AARDWETENSCHAPPELIJKE GEGEVENS

Type gegevens	Bron	Omschrijving
Geologie	De Mulder et al. 2003; Vos 2015	Formatie van Naaldwijk; Laagpakket van Schoorl op laagpakket van Zandvoort. Formatie van Naaldwijk; Laagpakket van Walcheren
Geomorfologie	Geomorfologische kaart van Nederland (PDOK)	(M81) Ontgonnen veenvlakte (M62) Vlakte van zee- of meerbodemafzettingen
Bodemkunde	Bodemkaart van Nederland (PDOK)	(pVc) Weideveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen (kVs) Waardveengronden op veenmostgrond (hVc) Koopveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesetroof) broekveen

Tabel 1. Samenvatting van de relevante aardwetenschappelijke gegevens over de regio van het plangebied.

Genese van het landschap

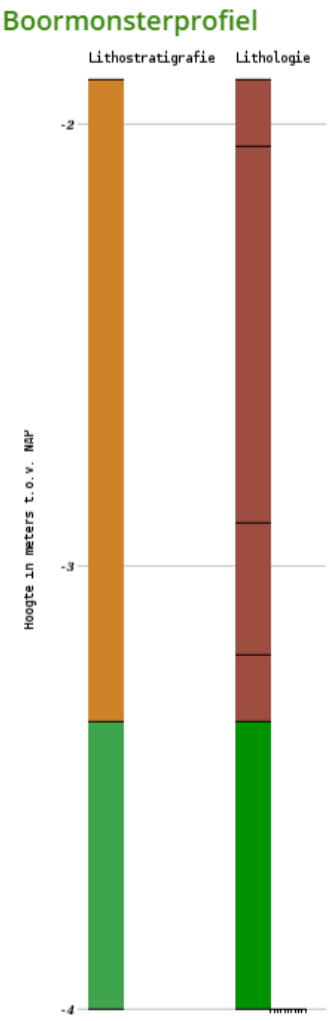
De geogenese van dit gebied hangt samen met een wisselwerking tussen zeespiegelstijging, golfwerking en getijwerking die plaats vonden in het Holoceen. Na de laatste ijstijd steeg de zeespiegel en als gevolg het grondwater door opwarming van het klimaat. Door deze vernatting ontstond veen, eerst langs de rivieren, geulen en kreken en later ook meer landinwaarts. Dit veen in West- Nederland wordt het basisveen genoemd. Door invloeden van de zee ontstond er ca. 7000 v. Chr. een groot getijdengebied met wadden, kwelders, geulen en kreken. Kreken en geulen drongen tot diep in het achterland door waarbij zand en klei werd afgezet. De sedimenten die in deze periode werden afgezet, behoren tot de formatie van Naaldwijk, laagpakket van Wormer.

De zeespiegelstijging nam geleidelijk af waardoor er, mede door toenemende zandsedimentatie, rond 3000 v.Chr. parallel aan de kust strandwallen konden ontstaan. De zandige vlaktes en strandwallen vormen het laagpakket van Zandvoort binnen de formatie van Naaldwijk. Deze strandwallen sloten in toenemende mate het getijdengebied af van de zee.

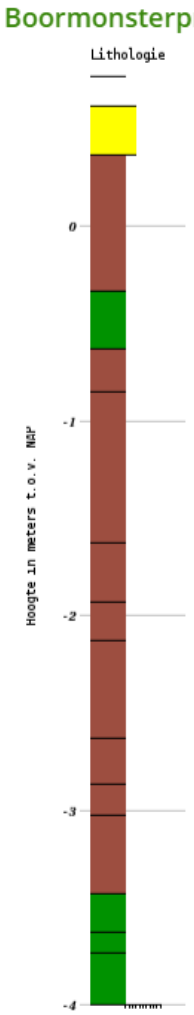
Doordat het achterland min of meer van de zee werd afgesloten, stagneerde de afwatering van het achterland waardoor er achter de duinen een nat moerasachtig gebied ontstond waar verdere veenontwikkeling plaatsvond. In deze zone ontstond zo veen behorend tot de formatie van Nieuwkoop, Hollandveen laagpakket. Na circa 3000 v. Chr. waren grote mstukken van West-Nederland onbewoonbaar door deze uitgebreide veengroei en later door de meren die er ontstonden.

In deze periode van sedimentatie en veenontwikkeling waren er enkele zeegaten waardoor de zee nog in het achterland kon komen. Langs het verlengde van deze zeegaten ontstonden haakwallen (laagpakket van Zandvoort), strandwallen met een west-oost oriëntatie. Door de dynamiek als gevolg van eb en vloed ontstond er een getijdengebied met kreken, geulen en wadden in het verlengde van deze haakwallen.

Deze kreken verplaatsten zich lateraal door het landschap waardoor er steeds op verschillende plaatsen sedimentatie en erosie van het gebied plaatsvond. Door de continue aanvoer van sediment verzandden de kreken en geulen uiteindelijk en kwam een proces op gang dat landschapsinversie wordt genoemd. Doordat de zandige oeverwallen en geulvullingen minder inklonken dan de omliggende kleiige komgebieden,

Afbeelding 10. Boormonsterprofiel van boring 1. Vanaf -1,90 tot -3,35 m NAP bevindt zich veen van het Hollandveen laagpakket (bruin). Hieronder werd tot -7,9 m NAP klei aangetroffen van het laagpakket van Walcheren (groen) (Bron: dinoloket.nl)

Afbeelding 11. Boormonsterprofiel van boring 2. Van 0,77 tot 0,37 werd hier ophogingszand aangetroffen (geel). Vanaf 0,37 tot -3,43 m NAP werd veen aangetroffen met een kleiband van 30 cm. Net als bij boring 1 werd onder het veen klei van het laagpakket van Walcheren aangetroffen (groen) (Bron: dinoloket.nl).

kwamen deze landschapselementen naarmate de tijd verstreek tezamen als kreekruggen steeds hoger in het landschap te liggen. Op deze manier ontstonden de zogenoemde inversieruggen of kreekruggen. De oeverwalsystemen van het voormalige kweldergebied vormde binnen het natter wordende landschap de hogere en daardoor aantrekkelijke bewoningslocaties. De verschillende zand en klei pakketten gerelateerd aan dit proces komen voor in poldergebieden en worden gerekend tot het laagpakket van Walcheren, onderdeel van de formatie van Naaldwijk.

Geomorfologie en Bodem

Op de geomorfologische kaart is het onderzoeksgebied niet gespecificeerd omdat het zich binnen de bebouwde kom van Edam bevindt. Rondom Edam wordt het gebied omgeven door ontgonnnen veenvlaktes (M81) en vlaktes van zee- of meerbodemafzettingen (M62).

De venen van westelijk Nederland zijn, voor zover niet als brandstof of voor zoutwinning gebruikt, na de ontginning in de middeleeuwen sterk geklonken. Het veen is soms met een dunne laag klei of zand bedekt, waarvan de herkomst niet altijd te achterhalen valt (toevoeging k of m).

Volgens de bodemkaart is het onderzoeksgebied omringt door weideveengronden (pVc), waardveengronden (kVc), koopveengronden (hVc). De verschillende veengronden zijn veengronden met een dun dek van zavel, klei of een minerale eerdlaag.

Grondboringen van www.dinoloket.nl

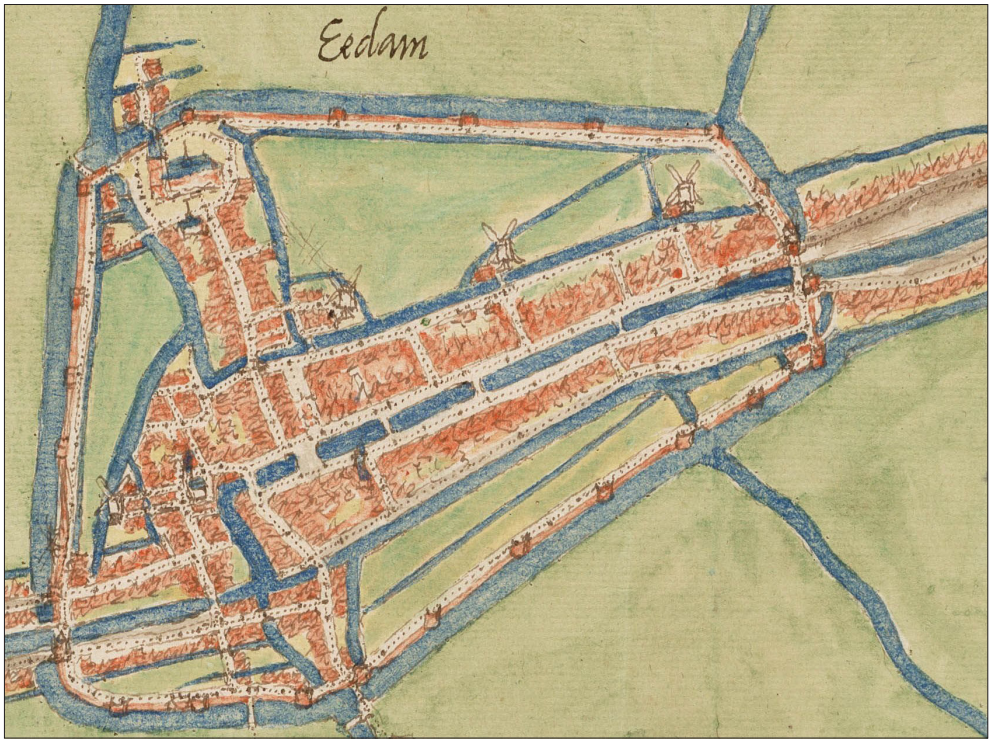
Ten behoeve van bodemkundig en geologisch onderzoek zijn in het recente verleden binnen het onderzoeksgebied boringen verricht. Deze gegevens zijn te raadplegen via het dinoloket (www.dinoloket.nl). De boringen geven een eerste inzicht in de ondergrond van het onderzoeksgebied.

Boring 1 (afb. 10):

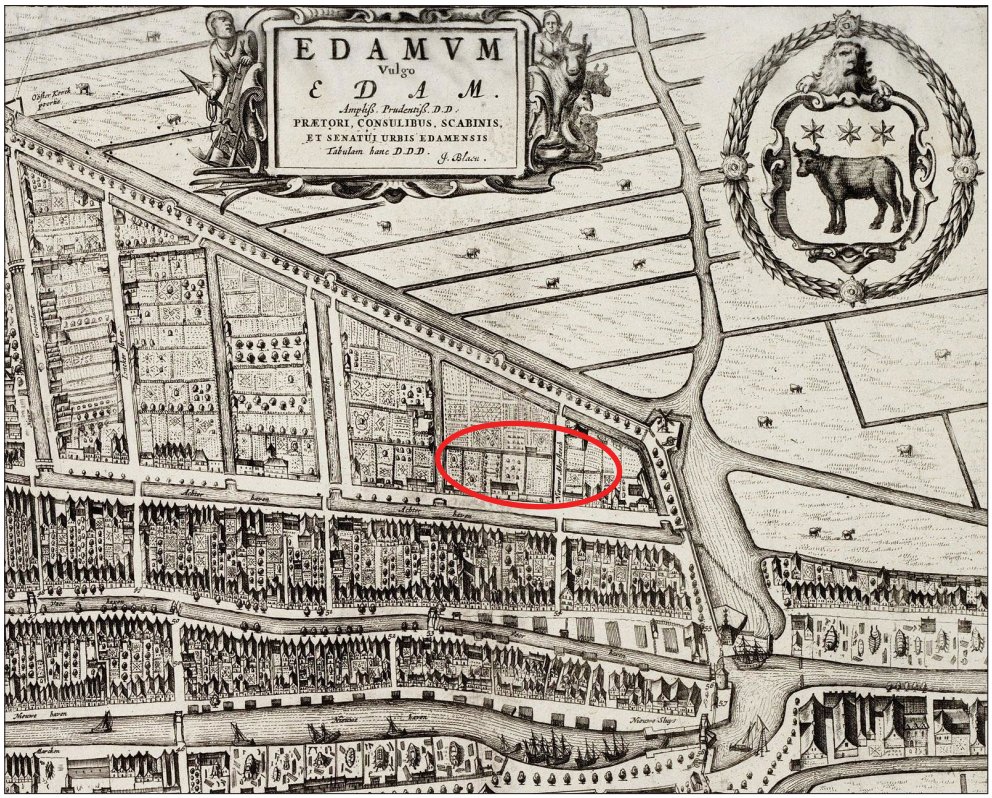
Boring 1 bevindt zich circa 110 m ten noorden van het plangebied. Aangezien de boring werd gezet in het poldergebied buiten de bebouwde kom is het naar verwachting een goede indicatie van de natuurlijke bodemopbouw. Het levert een bodemprofiel op waarvan vanaf -1,90 tot -3,35 m NAP veen werd aangetroffen. Dit veen behoort tot het Hollandveen laagpakket binnen de formatie van Nieuwkoop. Hieronder werd klei aangetroffen tot -7,9 m NAP. Deze kleilaag behoort tot het laagpakket van Walcheren binnen de formatie van Naaldwijk.

Boring 2 (afb. 11):

Boring 2 bevindt zich circa 90 m ten zuiden van het plangebied en geeft een beeld van de bodemlagen binnen Edam. Van 0,77 tot 0,37 m NAP werd ophogingszand aangetroffen. Hieronder werd ook al snel veengrond aangetroffen tot een vergelijkbare diepte (3,43 m -NAP), deze keer met een kleiband. Net als in het buitengebied werd hieronder klei aangetroffen van het laagpakket van Walcheren.

Afbeelding 12. Kaart van Edam gemaakt door Jacob van Deventer in omstreeks 1560. Het onderzoeksgebied bevindt zich rechtsboven. Er is een molen en bewoning te zien aan de kade van de achterhaven, maar het onderzoeksgebied lijkt onbewoond te zijn (Bron: zuiderzeecollectie.nl).

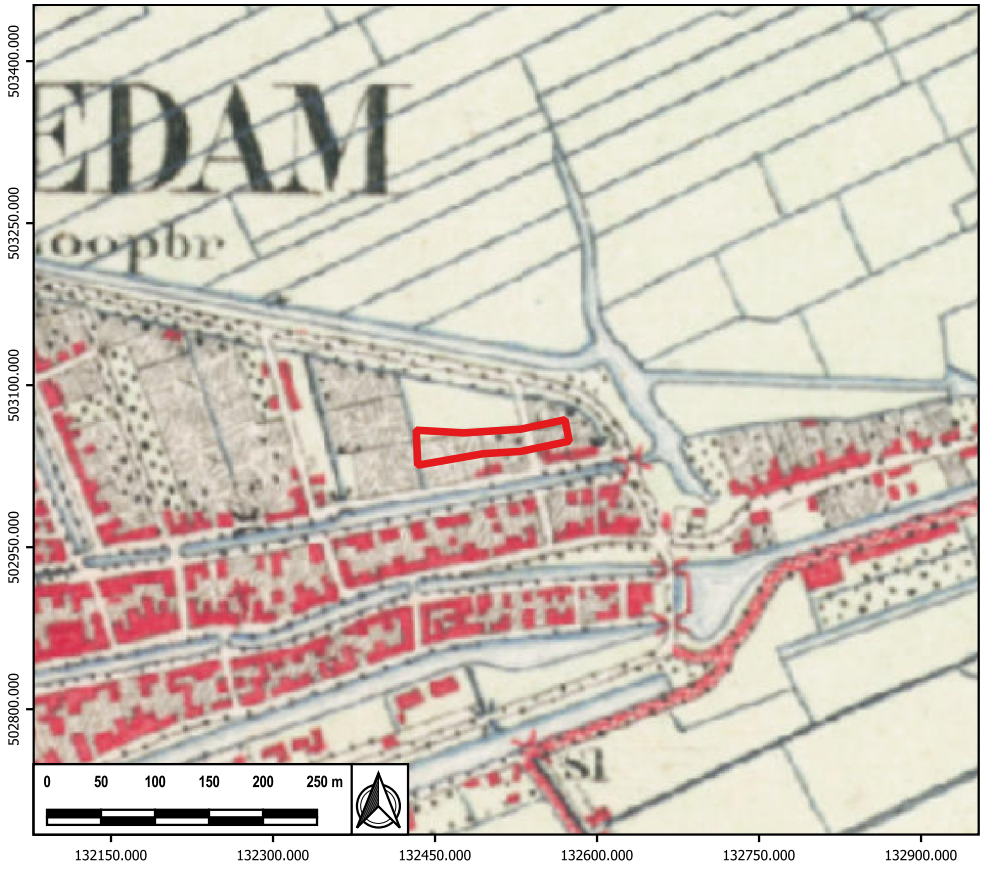

Afbeelding 13. Uitsnede van de kaart van Edam gemaakt door Bleau/De Wit in 1698, gemaakt naar een kaart uit 1657 van Bleau. Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen het rode kader. Op de kaart is een structuur te zien langs de Noordervesting. Het onderzoeksgebied lijkt nu in gebruik te zijn als tuingrond voor de aangrenzende bewoners (Bron: zuiderzeecollectie.nl).

Afbeelding 14. Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1812. Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen het rode kader. (Bron: cultureelerfgoed.nl).

Afbeelding 15. Uitsnede van een topografische kaart uit 1880. Het onderzoeksgebied lijkt onveranderd te zijn met de situatie van 1812. Het plangebied is met rood omkaderd (Bron: topotijdreis.nl).

6
HISTORISCHE GEGEVENS

De inklinking van het veen in het gebied leidde tot overstromingen en vanaf de 12de eeuw werd in dit gebied aan dijkbouw gedaan. Ook Edam ontstond rond een dam in de E, in de 13de eeuw. Waarschijnlijk woonden vanaf de 10e eeuw mensen op de hoger gelegen delen van het veen (Speet, 2007). De oudste vermelding van Edam is echter pas te vinden in een tekst uit 1310 (Boschma-Aarnoudse, 2007).

In 1357 geeft Graaf Willem V stadsrechten aan Edam. In de bepalingen van het Edamse stadsrecht werd onder andere meegenomen dat Edammers vrijgesteld waren van tolheffing over water en over land in het graafschap Holland, dat Edam drie jaarmarkten mocht houden en kreeg Edam toestemming om een haven naar zee te graven voor een betere scheepvaartverbinding (Cox, 2006).

Met het uitgraven van deze haven werd een verbinding tussen de Zuiderzee en de Purmer aangelegd, het latere Oorgat. Door de bepalingen van de stadsrecht en de nieuwe verbinding groeide Edam uit tot een belangrijke plaats op het gebied van (Schiller & van der Zee, 2005).

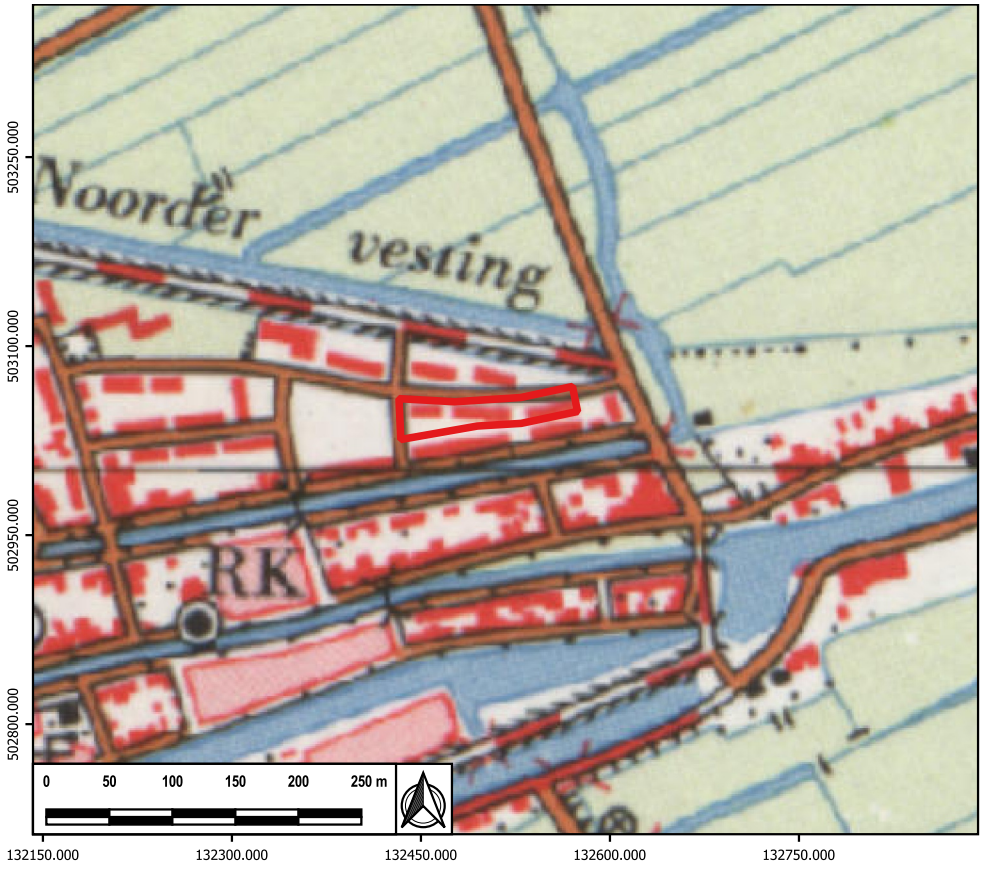
Als logisch gevolg ontstonden in de stad een groot aantal scheepswerven. In 1565 werd ondanks protesten van de Edammers het Oorgat op last van Phillip II afgesloten met sluizen, omdat de bestaande open verbinding met de zee een te groot risico op overstromingen met zich meebracht. Hierna verzandde de haven snel en de visserij verplaatste zich grotendeels naar Volendam. De handel en scheepsbouw bleven echter bloeien: rond 1600 beleefde Edam haar hoogtepunt wat betreft geleverde schepen. Ook werd er gehandeld in tweedehands vaartuigen. Pas met de inpoldering van de Purmer (1622) verzandden de wateren rond Edam dusdanig dat de inkomsten uit de scheepsbouw af begonnen te nemen (Unger, 1978).

Historische kaarten
Het vroegste kaartmateriaal van Edam is afkomstig van Jacob van Deventer uit 1560 (afb. 13). De kaart is niet gedetailleerd genoeg om duidelijk te zien waar het plangebied voor gebruikt werd. Wel is te zien dat er een molen en bewoning te zien is aan de kade van de achterhaven, ten zuiden van het plangebied. Het plangebied zelf lijkt onbewoond te zijn.

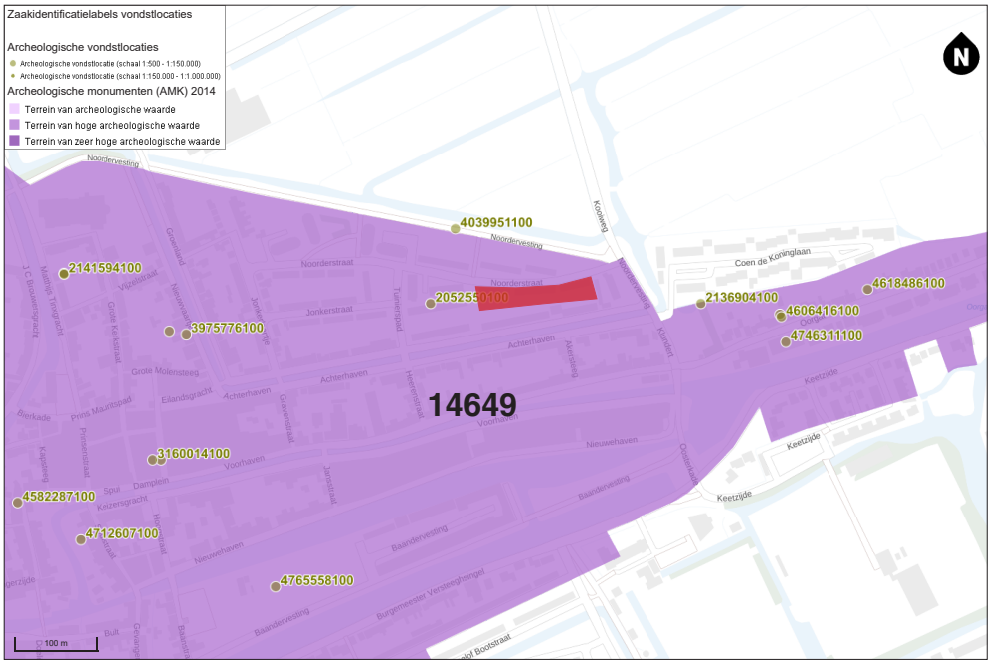
Op de kaart van Blaeu/De Wit uit 1698 (afb. 14), gemaakt naar een kaart van Blaeu uit 1657, lijkt het gebied in gebruik te zijn als tuingrond voor de aangrenzende bewoners. Behalve de structuren aan de achterhaven is er nu ook een structuur te zien nabij de Noordervesting, net ten noorden van het plangebied.

Op de kadastrale minuut van 1812 bevindt zich nog steeds geen bewoning in het gebied (afb. 15). Dit is pas het geval in 1962, wanneer de huidige bebouwing te zien is op de topografische kaart (afb. 17). Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) werden de woningen gebouwd tussen 1959 en 1963.

Afbeelding 16. Uitsnede van een topografische kaart uit 1962. Hier zijn voor het eerst structuren te zien in het plangebied zelf. Het betreft de huidige bebouwing. Het plangebied is met rood omkaderd (Bron: topotijdreis.nl).

Afbeelding 17. Overzichtskaart van de Archeologische Monumenten (paars) en vondstmeldingen (groen). De lokatie van de plangebieden zijn gemarkeerd met rode kaders (Bron: ARCHIS).

7
ARCHEOLOGISCHE GEGEVENS

Van het gebied rond de Noorderstraat in Edam zijn veel archeologische gegevens bekend. Er zijn meerdere booronderzoeken, relatief veel archeologische begeleidingen uitgevoerd en er zijn en vondstmeldingen gedaan rond de plangebieden.

Het plangebied bevindt zich in het noordoosten van een AMK terrein (terrein met de status van een archeologisch monument, zie afb. 17). Het betreft de historische kern van Edam (monumentnummer 14649). Het is een terrein met een hoge archeologische waarde die bestaat uit reeds aangetroffen of te verwachten bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd.

In de plangebied zelf is geen vondstmelding gedaan. De meeste vondstmeldingen zijn verder gerelateerd aan de archeologische onderzoeken in het gebied.

In 2016 heeft Hollandia archeologen een archeologische begeleiding uitgevoerd aan het Jonkerlaantje 17-35 (3999639100). Tijdens het onderzoek zijn archeologische resten aangetroffen die op grond van hun inhoudelijke kwaliteit echter niet behoudenswaardig zijn bevonden. Het gaat om een ophogingslaag uit de 18e eeuw, een houten paaltje en twee mogelijke sloten (Honigh, 2016).

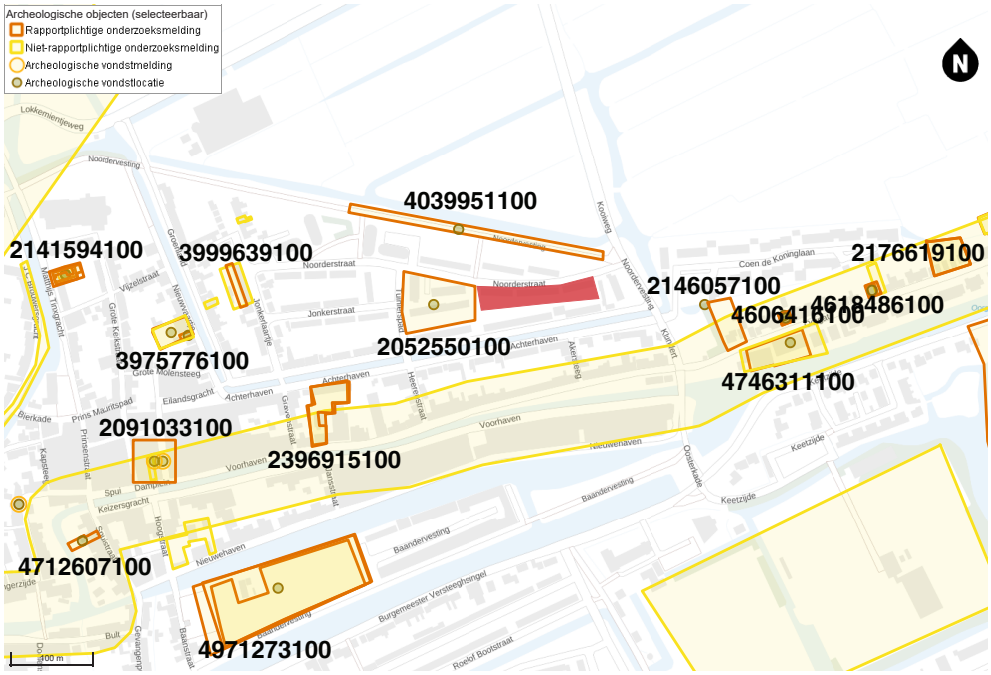
In 2017 heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor een locatie aan het Nieuwvaartje 5 (3975776100). Tijdens de begeleiding zijn archeologische bewoningssporen aangetroffen uit de 17e, 18e, 19e en 20e eeuw, welke waren ingegraven in het 17e eeuwse stadsophogingspakket. De sporen bestaan voornamelijk uit sloten/ greppels, beer- en waterputten en enkele funderingsrestanten. Dieper ingegraven bewoingsresten zijn nog aanwezig in het bewoningspakket. Funderingsrestanten zijn slechts sporadisch aangetroffen, iets dat lijkt te wijzen op het opruimen van bewoningsrestanten wanneer er nieuwe structuren werden gebouwd (Boon, 2017).

In 2020 heeft Hollandia archeologen een archeologische begeleiding uitgevoerd tijdens het bouwrijp maken van nieuwbouwkavels Oorgat 19, 21 en 23 (474631100). Tijdens het onderzoek werden resten aangetroffen van ophogingslagen bestaande uit klei en zand met veel houtresten. De totstandkoming van deze ophogingen kan vermoedelijk worden toegeschreven aan de aanwezigheid van scheepstimmerwerven op deze plaats aan het Oorgat nabij de Oosterkade. De plaats vormde van oudsher een primaire locatie omdat deze zich aan de rand van de oude stad bevond op de uitvalsweg per schip naar de Zuiderzee. Dikke pakketten van met palen verstevigde kleigrond die rijkelijk gevuld was met hout en houtsnippers wijzen op houtbewerking waarschijnlijk ten behoeve van scheepsbouw. In de lagen bevonden zich nagels en klinkkoppen van nagels om planken voor scheepshuiden vast te zetten. Zo ook een sintel, een kram waarmee latjes met breeuwsel werden vastgezet op de scheepshuiden om lekkende kieren te dichten (Dautzenberg, 2020).

In 2018 heeft De Steekproef een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Oorgat 92-94 (4606416100). De graafwerkzaamheden vonden plaats in een 14e eeuwse dijk die in latere tijden steeds verder is opgehoogd. Uit het onderzoek bleek dat de ophogingslagen van de dijk grotendeels intact zijn. Alleen bewoningssporen uit de nieuwe tijd werden aangetroffen (Tulp/Veenstra, 2019).

In 2013 heeft MUG Ingenieursbureau b.v. een archeologische begeleiding uitgevoerd op de locatie Voorhaven-Achterhaven te Edam (2396915100). Aan de Achterhaven werd veel vondstmateriaal aangetroffen. De bodem bestaat hier uit ophogingslagen met daarin resten bouwpuin en aardewerk. De bovenste meter is zodanig vergraven dat hier geen fasering in te herkennen is. Het onderzochte terrein wordt gedomineerd door de funderingsresten van de Rooms-Katholieke schuilkerk. Van deze funderingen zijn de houten heipalen nog aanwezig. Ten westen van de resten van de schuilkerk zijn de funderingsresten van twee gebouwen aangetroffen. Het vondstmateriaal uit een plaggenbaan dateert uit de late middeleeuwen. Verspreid over het opgravingsterrein aan de Achterhaven liggen circa 10 water- of beerputten. De resultaten van de opgraving aan de Voorhaven geven een ander beeld. De bodem bestaat hier uit opgebrachte lagen plaggen. Binnen deze plaggenlagen is vrijwel geen vondstmateriaal aanwezig. Er zijn enkele scherven aardewerk uit de 12e-13e eeuw aangetroffen. Aan de Voorhaven zijn funderingsresten van drie gebouwen aangetroffen (gebouwen 4 t/m 6).

In 2007 heeft Archeological Research en Consultancy een archeologische verkennend booronderzoek uitgevoerd aan het begin van het Oorgat (2146057100). De onderzoekslocatie was al in 1560 bebouwd. In de 17e en 18e eeuw vond er in de nabijheid van de onderzoekslocatie scheepsbouw plaats. Deze verwachting wordt door het uitgevoerde booronderzoek onderschreven. In de boringen werden archeologische indicatoren aangetroffen die er op wijzen dat hier geleefd en gewerkt is. Het oudste dateerbare aardewerkfragment, een scherf Noord-Hollands slibaardewerk, stamt uit de periode 1580-1600. De metaalslakken en hamerslag wijst op metaalbeweking, mogelijk ten behoeve van de scheepsbouw. Het huidige woonhuis en de schuur staan verhoogd ten opzichte van de tuin. Een hier geplaatste boring stuitte op ca. 70 cm -mv. Wellicht is de locatie hier opgehoogd met puin van oudere bebouwing en bevinden zich onder het huis oudere funderingen.

Afbeelding 18. Overzichtskaart van de Archeologische onderzoeksmeldingen. De plangebieden zijn weergegeven met de rode vlakken (Bron: ARCHIS).

8

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Periode	Verwachting	Diepte	Omschrijving van de te verwachte resten
Prehistorie	Laag	N.v.t.	N.v.t.
IJzertijd/Romeinse tijd	Laag	N.v.t.	N.v.t.
Middeleeuwen	Hoog	Vanaf 1 m + NAP tot direct onder het maaiveld.	Ploegsporen, cultuurlagen, greppels, kuilen, begravingen, waterputten, aardewerk, natuursteen, gewei, benen voorwerpen, metalen voorwerpen, houten voorwerpen, leer, aanplempingslagen.
Nieuwe tijd	Hoog	Direct onder het maaiveld.	Ploegsporen, cultuurlagen, greppels, kuilen, begravingen, waterputten, aardewerk, natuursteen, gewei, benen voorwerpen, metalen voorwerpen, houten voorwerpen, leer, aanplempingslagen.

Tabel 2. Overzicht van de archeologische verwachtingen per tijdsperiode op basis van het bureauonderzoek.

Op basis van de landschappelijke, historische en archeologische bronnen is duidelijk geworden dat het plangebied zich bevindt in een veengebied waar ophogingen hebben plaatsgevonden. Het bevindt zich in het historische kern van Edam en staat als zodoende als archeologisch monument aangeduid. Op historisch kaartmateriaal is het gebied onbewoond. De archeologische gegevens in nabije onderzoeken maken duidelijk dat ook oudere perioden kunnen worden aangetroffen. Archeologische waarden kunnen aanwezig zijn in het plangebied, deze zullen waarschijnlijk dateren uit de late middeleeuwen (1300-1500) en de nieuwe tijd (1500- 1950).

Voor de periode late middeleeuwen en de nieuwe tijd is de verwachting op het aantreffen van archeologische resten hoog. Het terrein lag al vanaf de 16de eeuw binnen de stadsmuren en historisch onderzoek toont aan dat de locatie in gebruik is geweest als tuingrond. Hierdoor worden niet per se bewoningsresten zoals funderingen verwacht, maar voornamelijk archeologische sporen die gerelateerd aan bewoning zoals (beer) putten, afvalkuilen en sporen van schuren en andere bijgebouwen. In alle gevallen zijn archeologische vondsten in de vorm van aardewerk, bouwmaterialen, glas, leer, hout en dierlijk bot te verwachten.

Vanwege de verwachting dat het gebied intensief gebruikt is het moeilijk om een voorspelling te doen over de te verwachten diepte en eventuele mate van verstoring van de archeologische waarden. Mits aanwezig zullen organische overblijfselen aan het oppervlak slecht bewaard zijn. In diepere lagen zullen deze echter goed tot zeer goed geconserveerd zijn vanwege de hoge grondwaterspiegel in de veengrond.

Afbeelding 19. Situatie aan de Noorderstraat ten tijde van het verkennend booronderzoek.

Afbeelding 20. Situatie in de steeg aan de achterzijde van de bewoning in het plangebied ten tijde van het verkennend booronderzoek.

9

DOEL EN METHODE - VELDONDERZOEK

Binnen het onderzoeksgebied is een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen uitgevoerd (IVO-O). Het doel van het verkennend booronderzoek is om de ondergrond en eventuele (sub)recente vergravingen in beeld te brengen. Daarmee kan de archeologische verwachting worden getoetst en eventueel worden aangevuld.

Binnen het onderzoeksgebied wordt verwacht dat een antropogene laag (ophogingen, geroerde grond) en veengrond zal worden aangetroffen. Onder de geroerde grond kunnen archeologische waarden in het veen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd nog intact zijn. Onder het veengrond zal klei van het laagpakket van Walcheren worden aangetroffen, waar een lage verwachting voor geldt.

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd die met dit verkennend booronderzoek beantwoord moeten worden:

1. Wat is de bodemopbouw?

2. Zijn er (sub)recente vergravingen aanwezig? Zo ja, waar bevinden deze zich en op welke diepte zijn die aangetoond?

3. Zijn er aanwijzingen van menselijk handelen? Zo ja, waar bevinden deze zich en op welke diepte zijn die aangetoond?

4. Zijn er op basis van de onderzoeksresultaten archeologische niveaus aan te wijzen? Zo ja, waar en hoe diep bevinden deze zich en wanneer kunnen ze zijn bewoond?

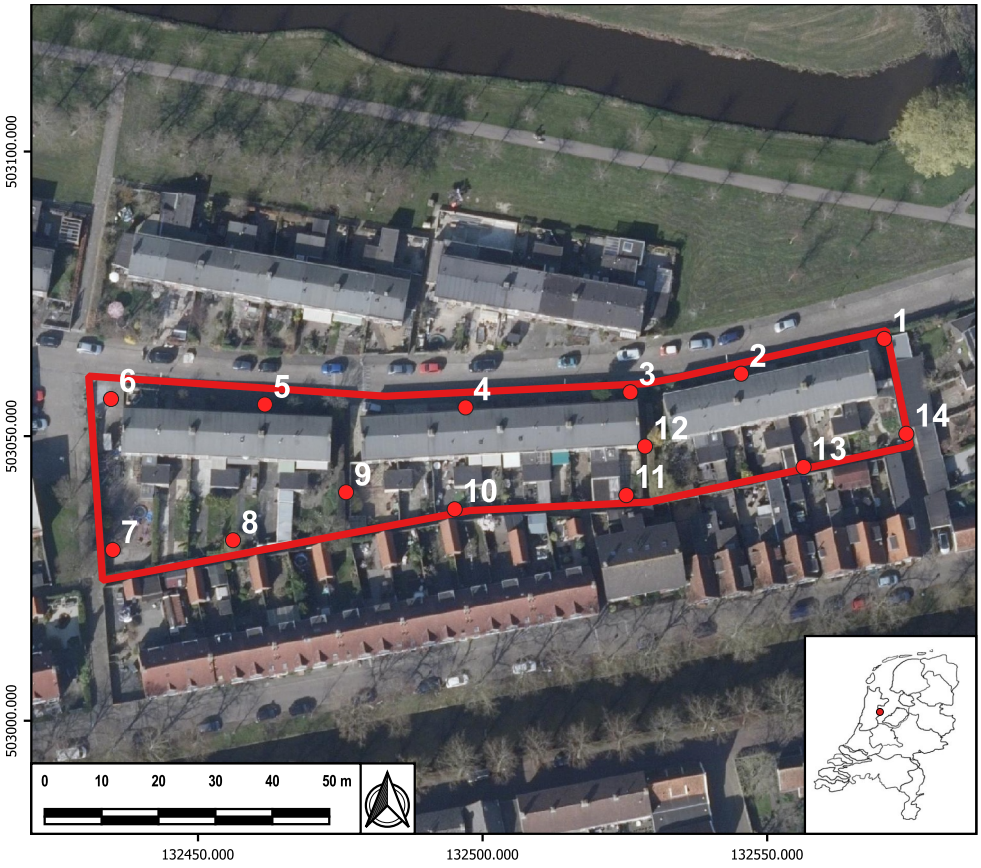
5. Dienen archeologische vervolgstappen te worden genomen?

6. Klopt de verwachting op basis van het vooronderzoek met de gegevens verkregen tijdens het huidige booronderzoek? Beargumenteer of verklaar.

Voorafgaand aan het onderzoek is de onderzoeksmethode bepaald in het plan van aanpak (Tol, 2023) dat zover mogelijk opgevolgd zou worden. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de KNA 4.1, protocol 4003 met deelprocessen VS03 tot en met VS08. Er zijn in totaal 14 boringen gezet. De boringen zijn in principe gezet tot 2 m onder maaiveld. Hiermee kunnen verstoringen binnen het plangebied in kaart gebracht worden.

Eventuele vondsten zijn verzameld per laag. De boringen zijn gezet met een Edelmanboor met een diameter van zeven cm. De opgeboorde grond is handmatig afgezet en nader bekeken op archeologische indicatoren. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB) en ingemeten in het landelijk RD-coördinatensysteem met een GPSR/instrument (afwijking <3cm).

Afbeelding 21. Boorpuntenkaart van plangebied 2 (Bron: PDOK).

Afbeelding 22 (links). Boorkern met de inhoud van 60 tot 80 cm -mv van boring 1. Hier is de overgang te zien tussen een grijsbruine zandlaag (recente ophoging) en zwarte zandige klei met baksteen- en aardewerkfragmenten (oudere ophoging).

Afbeelding 23 (rechts). Boorkern met de inhoud van 110 tot 160 cm -mv van boring 1. In deze boring gaat de ophogingslaag na een baksteenhoudende laag op 120 cm -mv over naar een meer homogene kleilaag.

10
ONDERZOEKSRESULTATEN

De boorstaten van de 14 boringen zijn als bijlage toegevoegd aan dit rapport (zie bijlage 3). Het is in bijna alle gevallen gelukt om tot de gewenste diepte te boren. Een van de boringen stuikte, ook na het verpaatsen van de boring. Één is verdiept tot 3 meter onder maaiveld, boring 9. Op de boorpuntenkaart zijn de locaties van de boringen weergegeven (afb. 20). Het maaiveld in het plangebied bevond zich op -1.14 tot -1.51 m NAP.

De bodemopbouw in de plangebieden is grofweg in drie verticale delen te verdelen; namelijk een deel met recente en oude ophogingen, een veenpakket en kleilagen van het laagpakket van Walcheren.

Bodemopbouw
Vanaf het oppervlak werd in het plangebied verschillende recente ophogingslagen aangetroffen. Deze ophogingslagen bestonden uit lichtgrijs zand met grind en donkergrijze zandige klei met schelpfragmenten, baksteenfragmenten en (recent) glas. De diepte tot waar deze lagen in de boringen voorkwamen varieerde sterk van 30 cm -mv tot 100 cm -mv (-1,02 tot -2.30 m NAP). In de meeste boringen lag de ondergrens echter rond de 60 cm -mv (ca. -1,85 m NAP). Onder de recente ophoging kwam een oudere ophogingslaag voor. Deze laag bestond uit donkergrijze, half gerijpte zandige klei waar baksteenfragmenten, aardewerk, houtskool en een tabakspijp in werden gevonden. Het materiaal uit de laag is afkomstig uit de 18e/19e eeuws. Deze laag reikte tot een diepte variërend van 80 tot 125 cm -mv (-1,95 tot -2.70 m NAP), maar lag voornamelijk rond de 105 cm -mv (-2,40 m NAP). De dikte van de laag was gemiddeld ongeveer 55 cm.

Onder de oudere ophogingslaag werd veengrond aangetroffen. Dit was in de vorm van donkerbruin/zwart veraard veen met kleibrokken die langzaam overging in bruin veen met plantenresten. In de top van het veen, het veraarde gedeelte, kunnen archeologische waarden voorkomen uit de late middeleeuwen. In dit veengrond werd in de boringen ondetermineerbaar roodbakkend aardewerk aangetroffen en baksteenfragmenten, een duidelijke indicator dat er menselijke activiteit is geweest. In boring 12 werd vrij diep in de veraarde veenlaag een aardewerkfragment aangetroffen (170 cm -mv, 60 cm onder de top van het veraarde veen) dat erop lijkt te wijzen dat het aardewerk niet mogelijk van een andere laag afkomstig is. De dikte van het veraarde gedeelte van het veen was over het algemeen 30-35 cm, met een uitschieter van 85 cm in boring 12. In twee boringen werd de onderkant van het bruine veen aangetroffen, dit was op 195 cm -mv en 200 cm -mv (-3,55 en -3,40 m NAP). Onder het veen werd ongerijpte klei aangetroffen. Direct onder het veen werd 15 cm aan donkergrijze klei aangetroffen met daaronder tot een onbekende diepte lichtgrijze klei.

Laag	Beschrijving	Cm -mv	Cm NAP
Recente ophoging	Lichtgrijs zand met grind/donkergrijze klei met schelpfragmenten, baksteen	Van 0 Tot 60	Van -135 Tot -185
Oude ophoging	Donkergrijze klei met baksteenfragmenten en aardewerk	Van 60 Tot 105	Van -185 Tot -240
Veengrond	Donkerbruin/zwart veraard veen met kleibrokken op bruin veen	Van 105 Tot 200	Van -240 Tot -340
Kleipakket	Donkergrijze/lichtgrijze ongerijpte klei	Van 200 Tot n.t.b.	Van -340 Tot n.t.b.

Tabel 3. Overzicht van bodemlagen binnen plangebied 1. De gemiddelde dieptes van de onder- en bovengrenzen van de lagen zijn beschreven in centimeters -mv en NAP.

Archeologische indicatoren en recente vergravingen
Recente vergravingen zijn aangetroffen tot ca. 60 cm -mv (-1,35 m NAP) in de vorm van recente ophogingen. Tot dit niveau wordt verwacht dat er geen archeologische waarden worden aangetroffen.

In de oudere ophogingslaag en het veraarde veen zijn archeologische indicatoren aangetroffen. Aangezien voor het ophogen van een gebied vaak gebruik werd gemaakt van huisafval zijn de indicatoren in de oudere ophogingslaag niet direct aanleiding te zijn om bewoningsresten te verwachten in het plangebied. In het veraarde veen kwamen echter ook archeologische indicatoren voor in de vorm van aardewerk (ondetermineerbaar) en baksteenfragmenten. Ook op redelijke diepte werd een fragment aardewerk aangetroffen waardoor er ook oudere archeologische waarden kunnen worden verwacht op dit niveau.

Interpretatie van de onderzoeksresultaten

Uit de interpretatie van het bodemprofiel blijkt dat er verschillende ophogingen hebben plaatsgevonden. Aan het oppervlak bevindt zich een recente ophoging waar voornamelijk schoon zand voor is gebruikt en klei met schelp-, baksteen- en glasfragmenten. De ophogingen daaronder zijn tot stand gekomen door grond vermengd met huisafval over het gebied uit te strooien, dit wordt ook wel een toemaakdek genoemd. Hierdoor zijn onder andere houtskool, een kleipijp en baksteen- en aardewerkfragmenten waargenomen. Aangezien het materiaal van elders afkomstig is geeft het materiaal geen aanleiding om sporen van bewoning te verwachten binnen deze laag. Het vondstmateriaal in de ophogingslagen dateren uit de nieuwe tijd, specifiek de 18e/19e eeuw.

Onder de ophogingen werd veengrond aangetroffen met een veraarde top. Het veraarde gedeelte betreft het niveau van het veen dat aan het oppervlak heeft gelegen waardoor het bewoningsresten kan bevatten van voor de ophogingen. Indien aanwezig dateren vroegste archeologische waarden waarschijnlijk uit de late middeleeuwen. Het veraarde veen bevatte in enkele boringen baksteenfragmenten en aardewerk waardoor aanleiding is om archeologische waarden in het gebied te verwachten. Voor het bruine veen en het onderliggende kleipakket geldt een lage archeologische verwachting.

Afbeelding 24 (links). Boorkern met de inhoud van 95 tot 160 cm -mv van boring 4. Hier is de geleidelijke overgang goed te zien van het veraarde veen naar het bruine veen.

Afbeelding 25 (rechts). Boorkern met de inhoud van 200 tot 300 cm -mv van boring 9. Deze boring werd verdiept om de lagen onder het veen op te sporen. Te zien is dat er onder het veen een donkergrijze kleilaag voorkomt tot 215 cm -mv waarna er lichtgrijze klei voorkomt.

11

BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de bodemopbouw?
De bodemopbouw in de plangebieden is grofweg in drie verticale delen te verdelen; namelijk een deel met recente en oude ophogingen, een veenpakket en kleilagen van het laagpakket van Walcheren.

Vanaf het oppervlak werd in het plangebied verschillende recente ophogingslagen aangetroffen. Deze ophogingslagen bestonden uit lichtgrijs zand met grind en donkergrijze zandige klei met schelpfragmenten, baksteenfragmenten en (recent) glas. De diepte tot waar deze lagen in de boringen voorkwamen varieerde sterk van 30 cm -mv tot 100 cm -mv (-1,02 tot -2.30 m NAP). In de meeste boringen lag de ondergrens echter rond de 60 cm -mv (ca. -1,85 m NAP). Onder de recente ophoging kwam een oudere ophogingslaag voor. Deze laag bestond uit donkergrijze, half gerijpte zandige klei waar baksteenfragmenten, aardewerk, houtskool en een tabakspijp in werden gevonden. Het materiaal uit de laag is afkomstig uit de 18e/19e eeuws. Deze laag reikte tot een diepte variërend van 80 tot 125 cm -mv (-1,95 tot -2.70 m NAP), maar lag voornamelijk rond de 105 cm -mv (-2,40 m NAP). De dikte van de laag was gemiddeld ongeveer 55 cm.

Onder de oudere ophogingslaag werd veengrond aangetroffen. Dit was in de vorm van donkerbruin/zwart veraard veen met kleibrokken die langzaam overging in bruin veen met plantenresten. In de top van het veen, het veraarde gedeelte, kunnen archeologische waarden voorkomen uit de late middeleeuwen. In dit veengrond werd in de boringen ondetermineerbaar roodbakkend aardewerk aangetroffen en baksteenfragmenten, een duidelijke indicator dat er menselijke activiteit is geweest. In boring 12 werd vrij diep in de veraarde veenlaag een aardewerkfragment aangetroffen (170 cm -mv, 60 cm onder de top van het veraarde veen) dat erop lijkt te wijzen dat het aardewerk niet mogelijk van een andere laag afkomstig is. De dikte van het veraarde gedeelte van het veen was over het algemeen 30-35 cm, met een uitschieter van 85 cm in boring 12. In twee boringen werd de onderkant van het bruine veen aangetroffen, dit was op 195 cm -mv en 200 cm -mv (-3,55 en -3,40 m NAP). Onder het veen werd ongerijpte klei aangetroffen. Direct onder het veen werd 15 cm aan donkergrijze klei aangetroffen met daaronder tot een onbekende diepte lichtgrijze klei.

2. Zijn er (sub)recente vergravingen aanwezig? Zo ja, waar bevinden deze zich en op welke diepte zijn die aangetoond?
In het plangebied werden verschillende recente ophogingslagen aangetroffen. Deze ophogingslagen bestonden uit lichtgrijs zand met grind en donkergrijze klei met schelpfragmenten, baksteenfragmenten en (recent) glas. De diepte tot waar deze lagen in de boringen voorkwamen varieerde sterk van 30 cm -mv tot 100 cm -mv (-1,02 tot -2.30 m NAP). In de meeste boringen lag de ondergrens echter rond de 60 cm -mv (ca. -1,85 m NAP).

3. Zijn er op basis van de onderzoeksresultaten archeologische niveaus aan te wijzen? Zo ja, waar en hoe diep bevinden deze zich en wanneer kunnen ze zijn bewoond?
In het veraarde veen zijn archeologische indicatoren aangetroffen die aanleiding zijn hier een mogelijk archeologisch niveau te verwachten met sporen van bewoning. In het veraarde veen werden indicatoren waargenomen in de vorm van aardewerk en baksteenfragmenten. Het niveau kan aangetroffen worden vanaf een diepte variërend van 80 tot 125 cm -mv (-1,95 tot -2.70 m NAP), maar lag voornamelijk rond de 105 cm -mv (-2,40 m NAP).

4. Dienen archeologische vervolgstappen te worden genomen?
Het is op het moment van het schrijven van de huidige rapportage nog onbekend tot hoe diep de werkzaamheden precies zullen reiken. Op basis van de verschillende verwachtingen per laag kan een meerledig advies worden opgesteld.

Werkzaamheden die beperkt blijven tot de recente ophogingslaag (tot ca. 60 cm -mv) kunnen zonder risico aan archeologische waarden kunnen worden uitgevoerd. In de oudere ophogingslaag is het niet uit te sluiten dat er archeologische waarden kunnen worden aangetroffen, de kans hierop is echter middelhoog. Bij werkzaamheden die beperkt blijven tot deze laag wordt geadviseerd graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden (tot ca. 105 cm -mv).

Bij werkzaamheden die tot in de veraarde veenlaag reiken wordt geadviseerd om een waarderend archeologisch onderzoek uit te voeren door middel van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Hiermee kan bepaald worden wat de aard, begrenzing en datering van de mogelijke vindplaats is en op basis hiervan vast te stellen of deze behoudenswaardig is. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport besluit of verdere stappen gewenst zijn. Deze kan afwijken van dit advies.

5. Klopt de verwachting op basis van het vooronderzoek met de gegevens verkregen tijdens het huidige booronderzoek? Beargumenteer of verklaar.
In het bureauonderzoek werd een hoge verwachting vastgesteld voor de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Aan de hand van de historische gegevens werden geen bewoningsresten uit de nieuwe tijd verwacht, maar werd wel vermeld dat er mogelijke beerputten en andere kuilen uit deze periode voor kunnen komen in het gebied. Oudere archeologische waarden zouden voor kunnen komen in het veen. Deze verwachting kan worden onderschreven en aangevuld worden. De mogelijke archeologische waarden uit de nieuwe tijd kunnen aangetroffen worden in de ophogingslaag. Hier zijn geen aanwijzingen voor bewoning aangetroffen, maar dit kan ook niet worden uitgesloten. In het veraarde veen zijn archeologische indicatoren aangetroffen die wel directe aanleiding zijn om archeologische waarden te verwachten op dat niveau.

Afbeelding 26 (links). Boorkern met de inhoud van 70 tot 130 cm -mv van boring 10. In deze boring werden in het veen enkele kleibanden aangetroffen. Hier is dit te zien op 110 en 120 cm diepte.

Afbeelding 27 (rechts). Boorkern met de inhoud van 55 tot 70 cm -mv van boring 12. Hier is het zandige klei van de ophogingslaag te zien met kleibrokken (lichtgrijs) en aardewerk.

12
CONCLUSIE EN ADVIES

Voor het archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied aan de Noorderstraat 1-39 te Edam zijn de relevante bodemkundige, historische en archeologische gegevens in kaart gebracht. Het plangebied valt onder het bestemmingsplan 'Beschermd Stadsgezicht Edam' en valt onder dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie - 2'. Het aanleveren van een archeologisch rapport is een vereiste voorafgaand aan onder andere graaf- en heiwerkzaamheden die dieper dan 0,40 meter onder peil reiken op plangebied groter dan 50 m2.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische kern van Edam. Deze is gelegen in een veengebied waar in meerdere fases ophogingen hebben plaatsgevonden. Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het gebied waarschijnlijk in gebruik is geweest als tuingrond. De archeologische gegevens in nabije onderzoeken maken duidelijk dat ook oudere perioden kunnen worden aangetroffen. Uit het bureauonderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig kunnen zijn in het plangebied. Deze zullen waarschijnlijk dateren uit de late middeleeuwen (1300-1500) en de nieuwe tijd (1500-1950).

Uit de interpretatie van het bodemprofiel blijkt dat er verschillende ophogingen hebben plaatsgevonden. Aan het oppervlak bevindt zich een recente ophoging waar voornamelijk schoon zand voor is gebruikt en klei met schelp-, baksteen- en glasfragmenten. De ophogingen daaronder zijn tot stand gekomen door grond vermengd met huisafval over het gebied uit te strooien, dit wordt ook wel een toemaakdek genoemd. Hierdoor zijn onder andere houtskool, een kleipijp en baksteen- en aardewerkfragmenten waargenomen. Aangezien het materiaal van elders afkomstig is geeft het materiaal geen aanleiding om sporen van bewoning te verwachten binnen deze laag. Het vondstmateriaal in de ophogingslagen dateren uit de nieuwe tijd, specifiek de 18e/19e eeuw.

Onder de ophogingen werd veengrond aangetroffen met een veraarde top. Het veraarde gedeelte betreft het niveau van het veen dat aan het oppervlak heeft gelegen waardoor het bewoningsresten kan bevatten van voor de ophogingen. Indien aanwezig dateren vroegste archeologische waarden waarschijnlijk uit de late middeleeuwen. Het veraarde veen bevatte in enkele boringen baksteenfragmenten en aardewerk waardoor aanleiding is om archeologische waarden in het gebied te verwachten. Voor het bruine veen en het onderliggende kleipakket geldt een lage archeologische verwachting.

Advies
Het is op het moment van het schrijven van de huidige rapportage nog onbekend tot hoe diep de werkzaamheden precies zullen reiken. Op basis van de verschillende verwachtingen per laag kan een meerledig advies worden opgesteld.

Werkzaamheden die beperkt blijven tot de recente ophogingslaag (tot ca. 60 cm -mv) kunnen zonder risico aan archeologische waarden kunnen worden uitgevoerd. In de oudere ophogingslaag is het niet uit te sluiten dat er archeologische waarden kunnen worden aangetroffen, de kans hierop is echter middelhoog. Bij werkzaamheden die beperkt blijven tot deze laag wordt geadviseerd graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden (tot ca. 105 cm -mv).

Bij werkzaamheden die tot in de veraarde veenlaag reiken wordt geadviseerd om een waarderend archeologisch onderzoek uit te voeren door middel van een

AANVULLENDE INFORMATIE
OP WWW.HOLLANDIA-ARCHEOLOGIE.NL

proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Hiermee kan bepaald worden wat de aard, begrenzing en datering van de mogelijke vindplaats is en op basis hiervan vast te stellen of deze behoudenswaardig is. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport besluit of verdere stappen gewenst zijn. Deze kan afwijken van dit advies.

LITERATUURLIJST

Boon, H., 2017, Archeologisch onderzoek nieuwvaartje te Edam (archeologische begleiding), *Sweco Archeologische Rapporten 2062*, Groningen.

Dautzenberg, S., 2020, Archeologische begleiding te Edam Oorgat 19-23, gemeente Edam-Volendam, *Hollandia-reeks 835*, Zaandijk.

Honigh, B.D., 2016, Archeologische begeleiding aan het Jonkerlaantje 17-35 te Edam, gemeente Edam-Volendam, *Hollandia-reeks 585*, Zaandijk.

Rappol, M./C.M. Soonius, 1994, *In de Bodem van Noord-Holland: geologie en archeologie*, Amsterdam.

Tulp, C./J.B. Veenstra, 2019, Edam, Oorgat 92-94 Gemeente Edam-Volendam (NH.) Opgraving, variant Archeologische begeleiding, *Steekproefrapport 2018-05/11*, Zuidhorn.

Vos, P., 2015, *Origin of the Dutch Coastal Landscape: Long-term landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series*, Barkhuis.

Vos, P./M. van der Meulen/H. Weerts/J. Bazelmans, 2018, *Atlas van Nederland in het Holoceen: Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, Amsterdam (Prometheus).

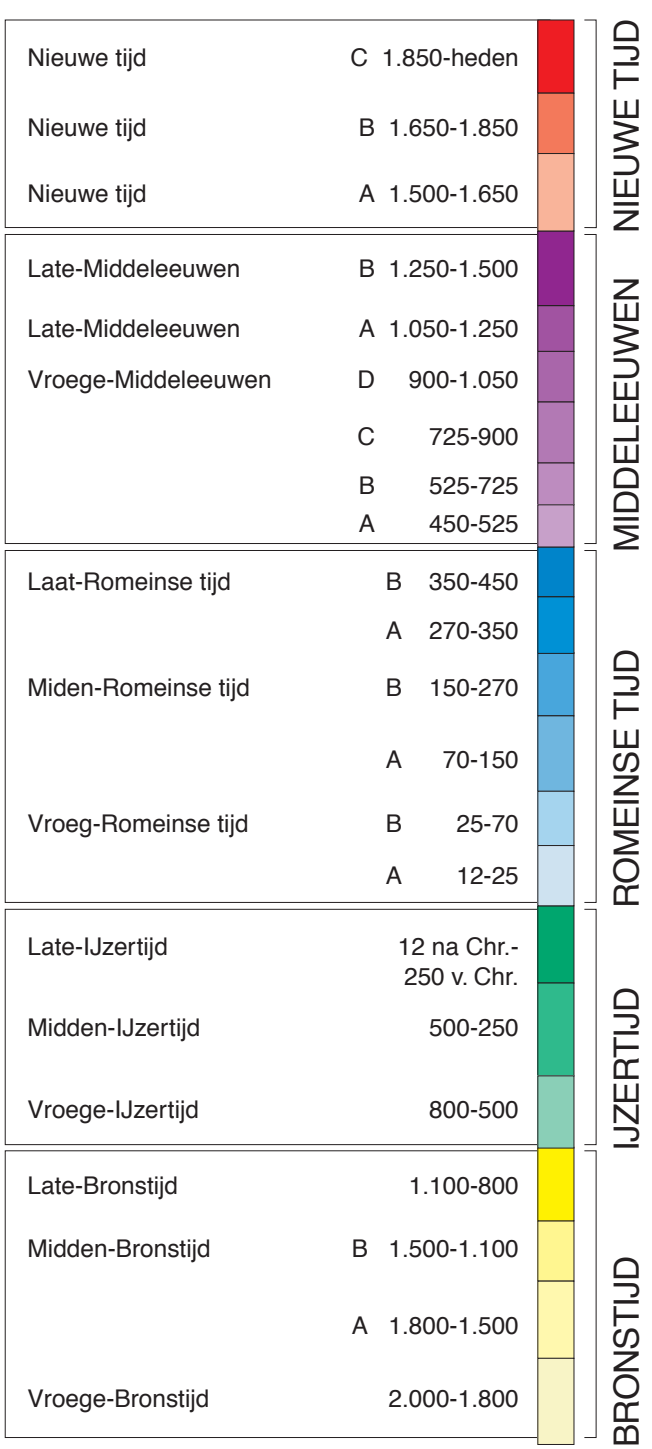
Websites
www.AHN.nl
ARCHIS3
www.cultureelerfgoed.nl
www.dinoloket.nl
https://noord-hollandsarchief.nl/
PDOK
https://rcewebgispublisher.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl
www.topotijdreis.nl

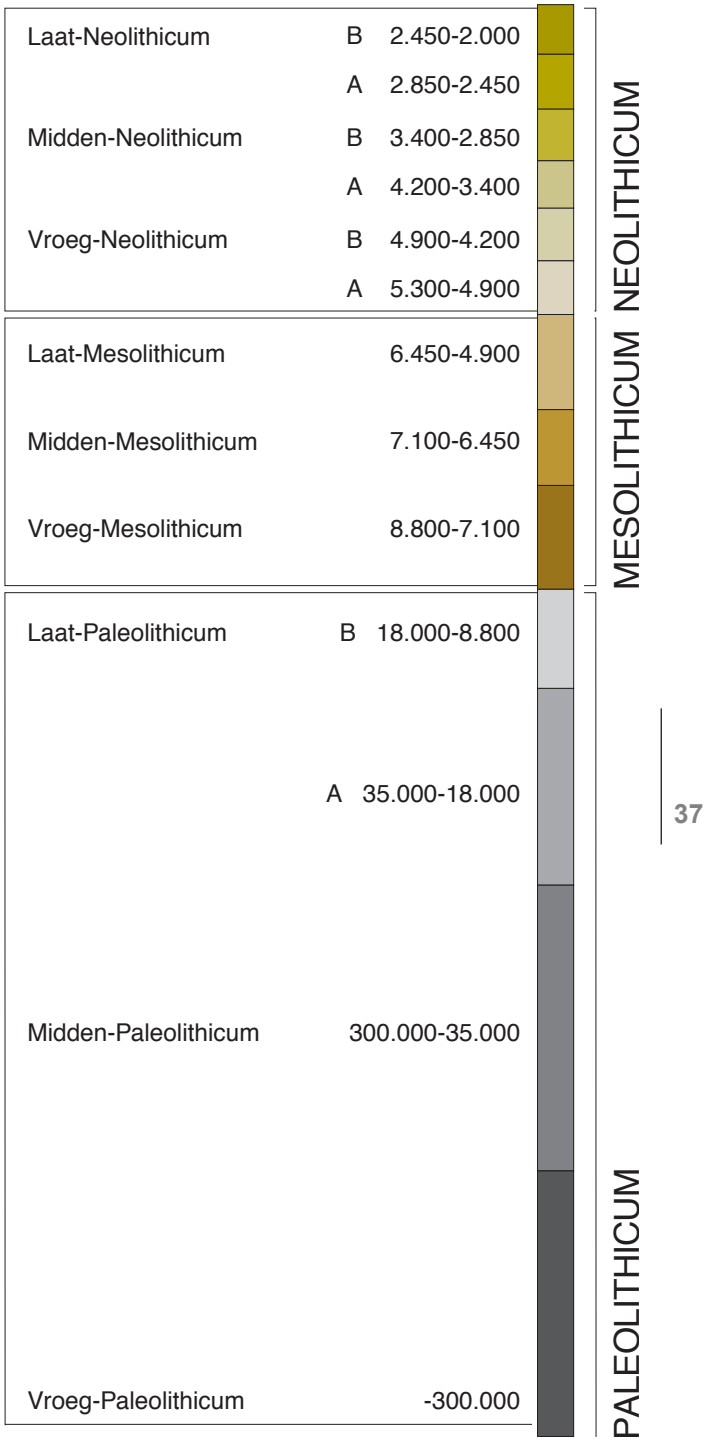
BIJLAGEN

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Archeologische perioden
Bijlage 2: Archeologisch stappenplan
Bijlage 3: Boorstaten

BIJLAGE 1: ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

BIJLAGE 2: ARCHEOLOGISCHE STAPPENPLAN

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek
Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

* Aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat in verband met het bepalen van het onderzoekskader.
* Beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens.
* Beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens.
* Een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap.
* Een impressie van de bewoningsgeschiedenis.
* Beschrijven bekende archeologische waarden.
* Archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan.
* Archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden.
* Beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden.
* Aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking.
* Aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtings-kaart.
* Rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)
Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).
Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

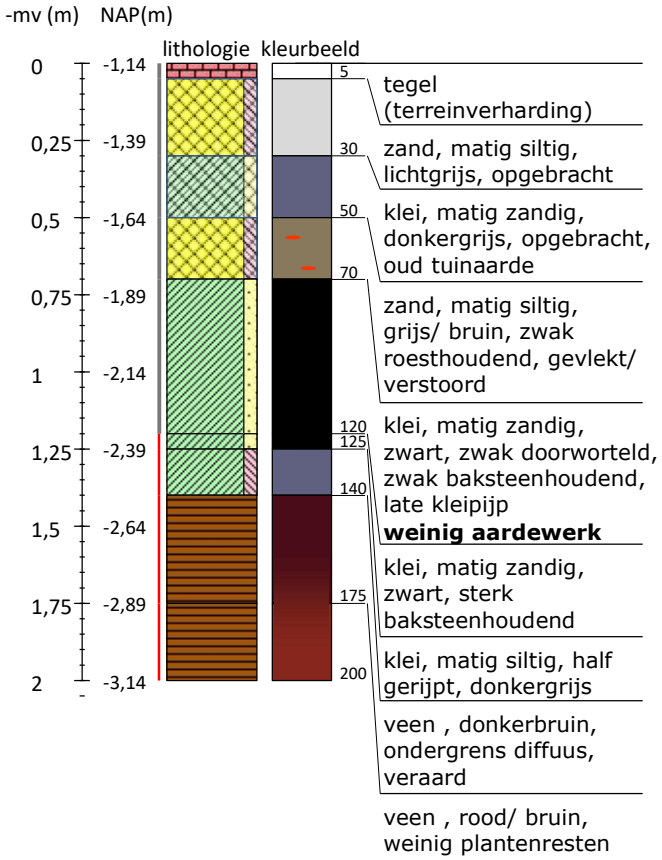
* non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
* weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
* destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

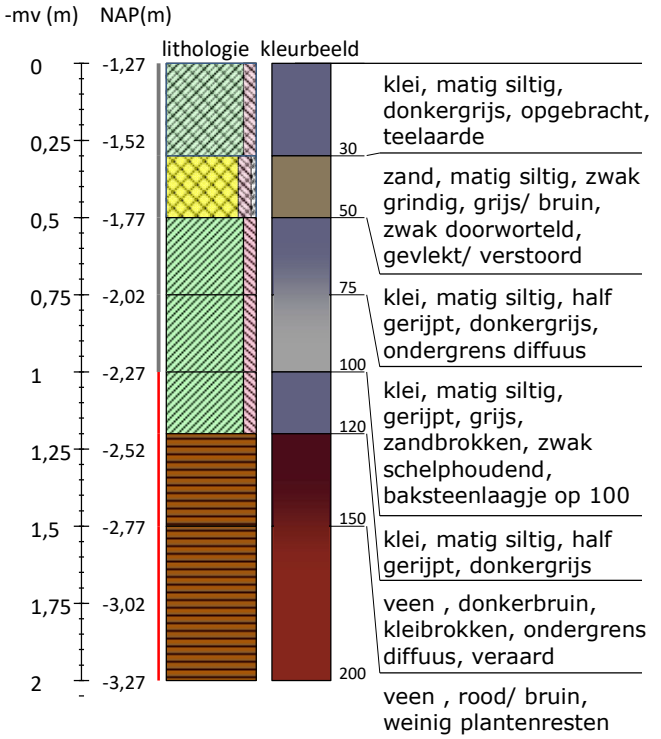
Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

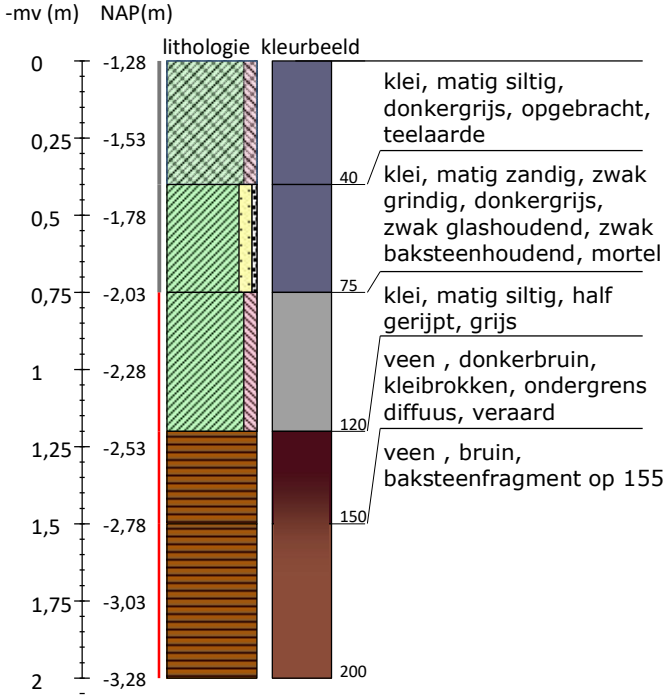
Boring 1 RD-coördinaten: 132570/503067

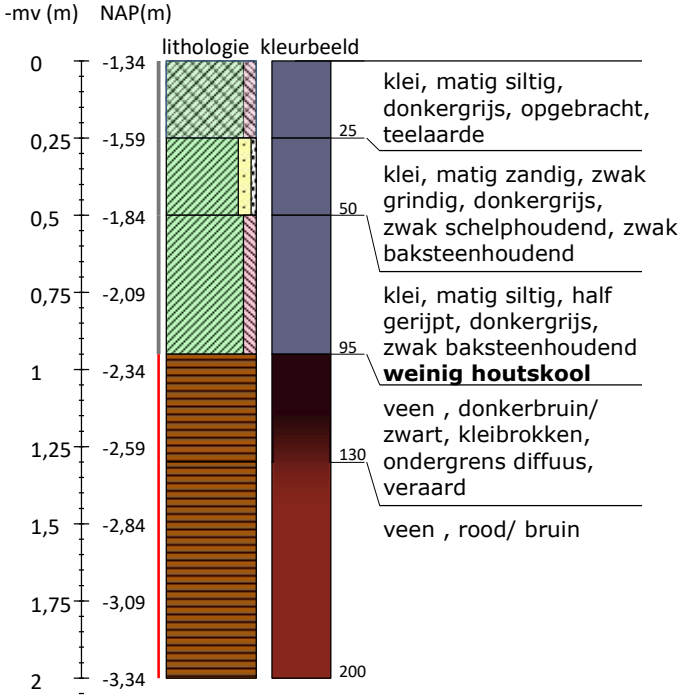
Boring 2 RD-coördinaten: 132545/503060

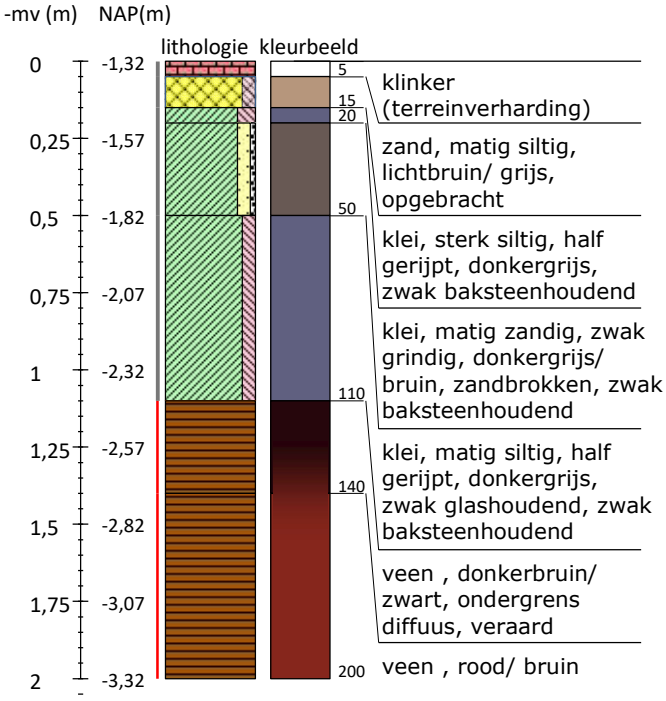
Boring 3 RD-coördinaten: 132525/503057

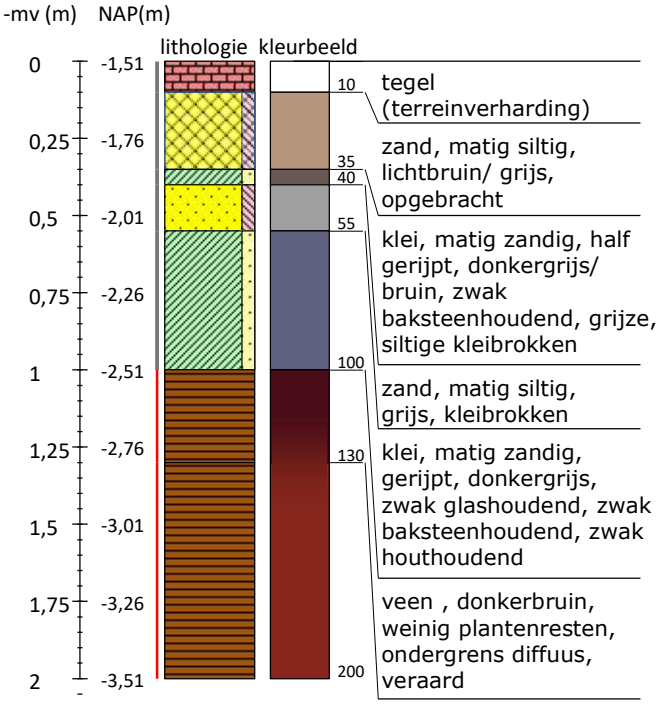
Boring 4 RD-coördinaten: 132497/503055

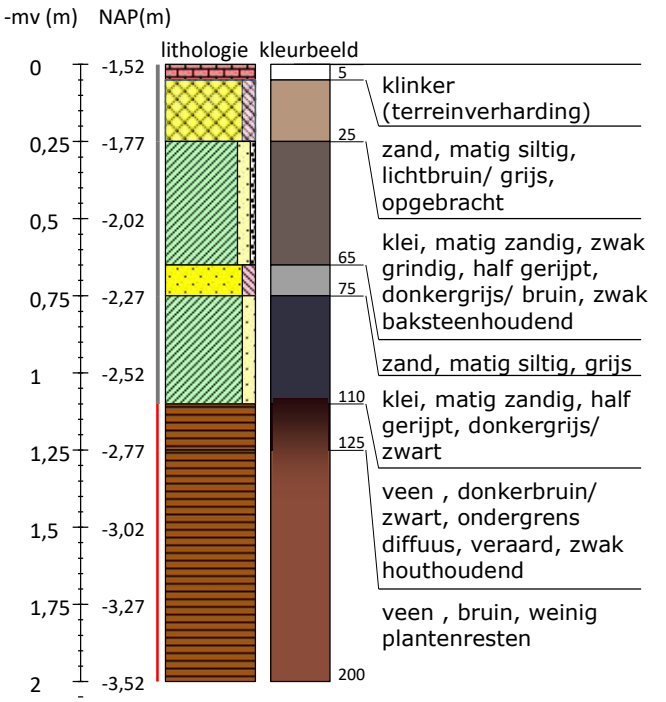
Boring 5 RD-coördinaten: 132461/503055

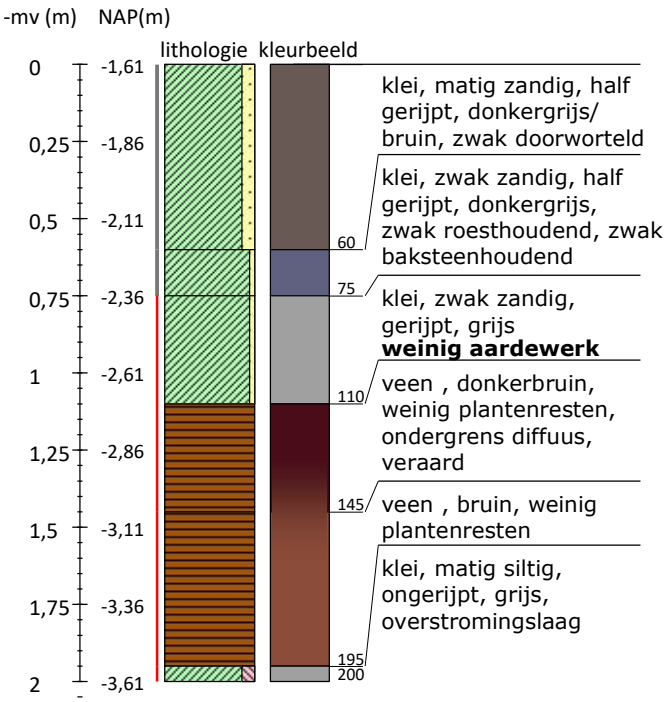
Boring 6 RD-coördinaten: 132434/503056

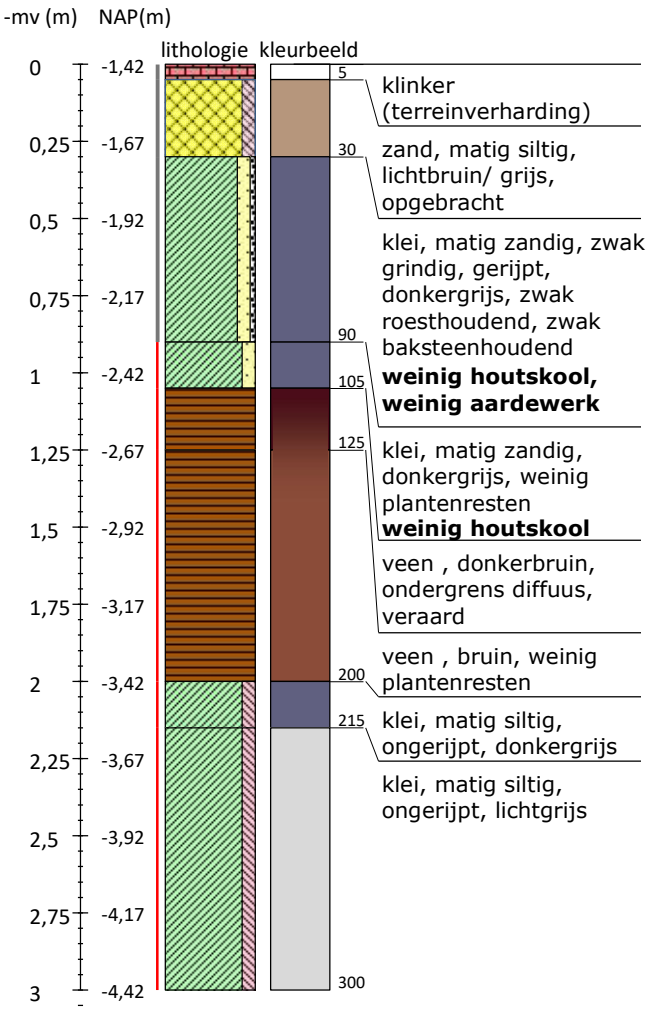
Boring 7 RD-coördinaten: 132435/503029

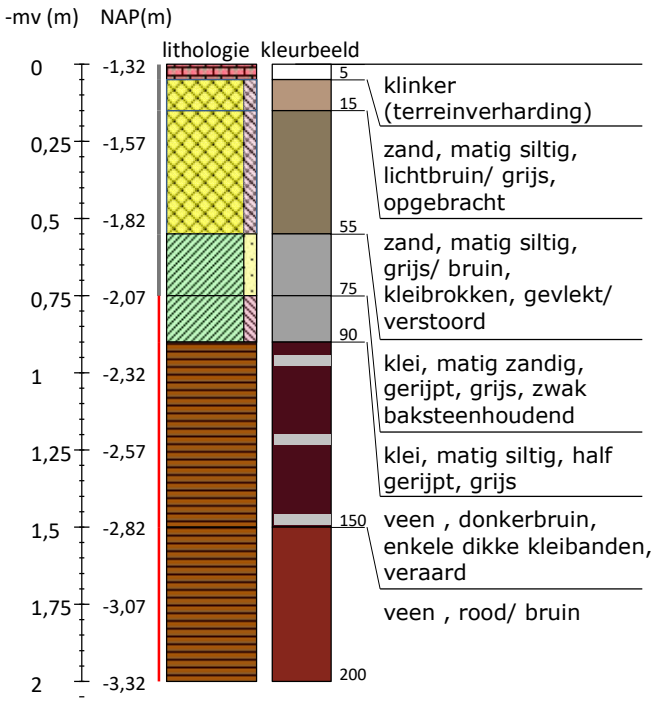
Boring 8 RD-coördinaten: 132456/503031

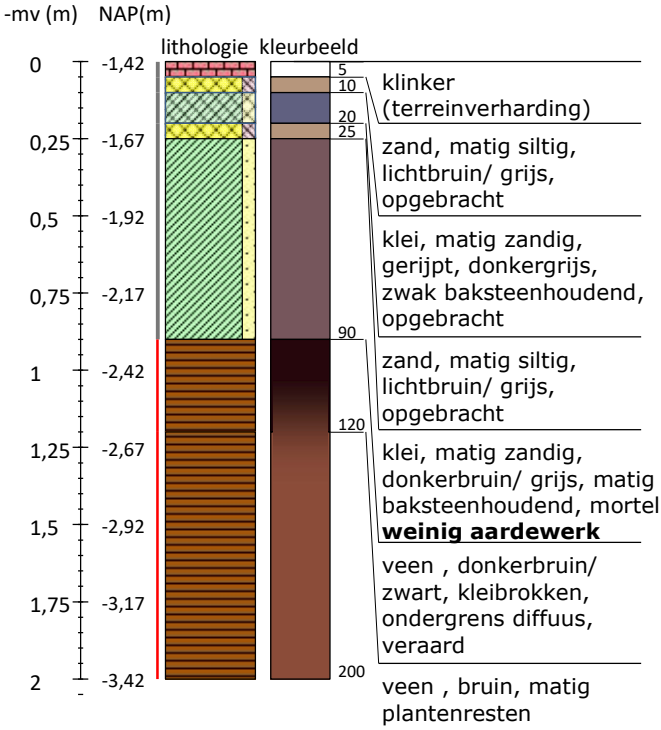
Boring 9 RD-coördinaten: 132476/503040

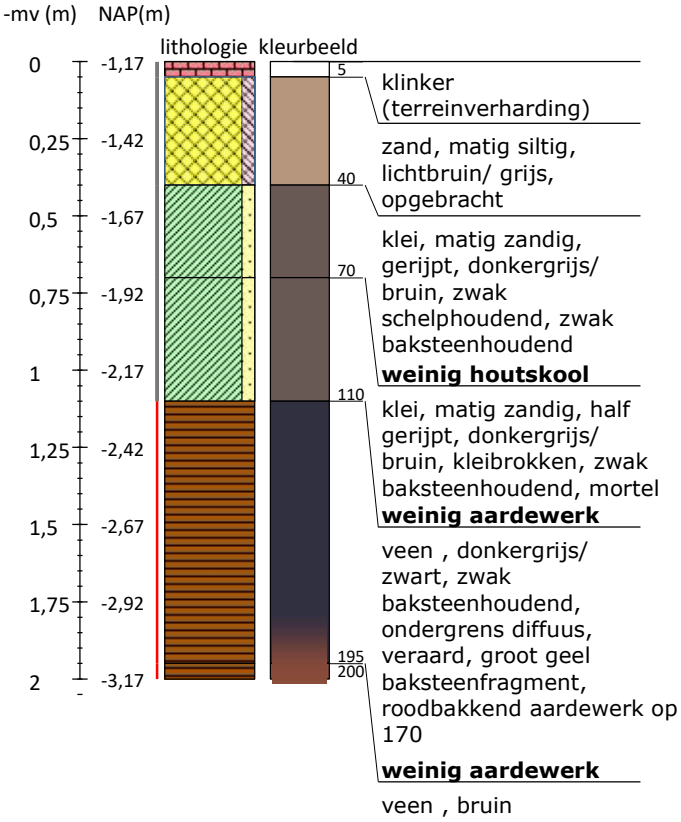
Boring 10 RD-coördinaten: 132495/503037

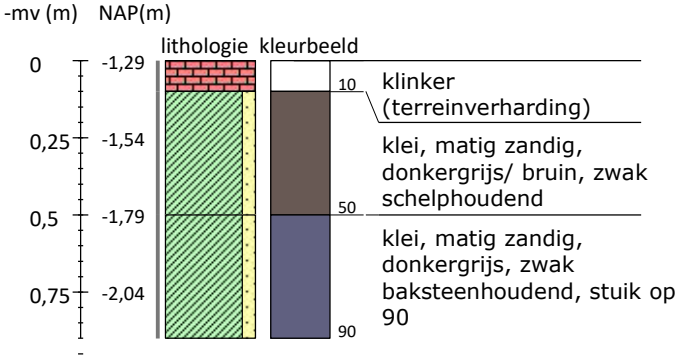
Boring 11 RD-coördinaten: 132525/503039

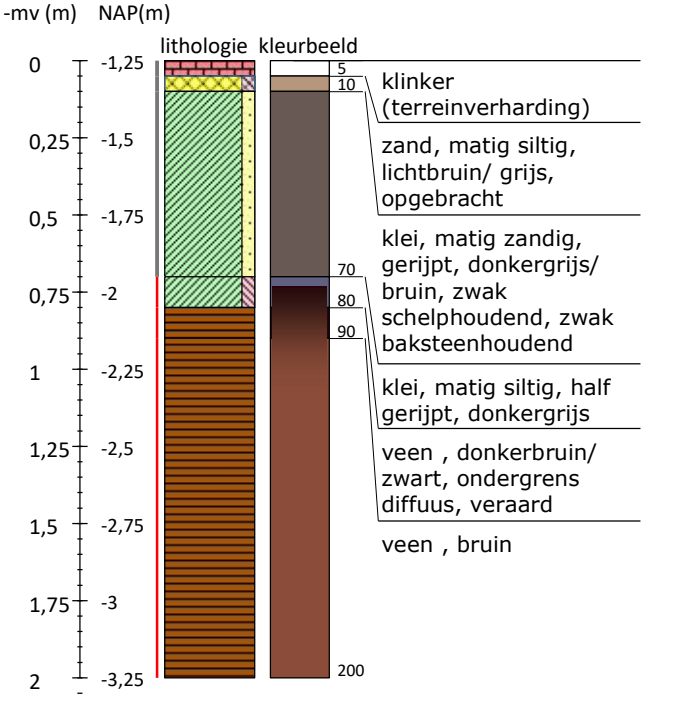
Boring 12 RD-coördinaten: 132528/503048

Boring 13 RD-coördinaten: 132556/503044

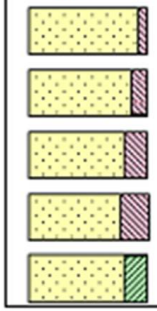

Boring 14 RD-coördinaten: 132574/503050

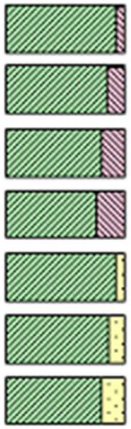
Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand

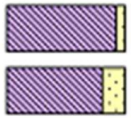
- Zand, zwak siltig
- Zand, matig siltig
- Zand, sterk siltig
- Zand, uiterst siltig
- Zand, kleiig

Klei

- Klei, zwak siltig
- Klei, matig siltig
- Klei, sterk siltig
- Klei, uiterst siltig
- Klei, zwak zandig
- Klei, matig zandig
- Klei, sterk zandig

Leem

- Leem, zwak zandig
- Leem, sterk zandig

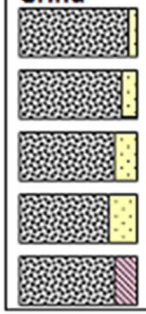
- verstoord

Veen

- Veen, mineraalarm
- Veen, zwak kleiig
- Veen, sterk kleiig
- Veen, zwak zandig
- Veen, sterk zandig

Grind

- Grind, zwak zandig
- Grind, matig zandig
- Grind, sterk zandig
- Grind, uiterst zandig
- Grind, siltig

Overige toevoegingen

- zwak humeus
- matig humeus
- sterk humeus
- zwak grindig
- matig grindig
- sterk grindig

Zandmediaan

uiterst fijn	< 105	µm
zeer fijn	105 - < 150	µm
matig fijn	150 - < 210	µm
matig grof	210 - < 300	µm
zeer grof	300 - < 420	µm
uiterst grof	420 - < 2000	µm

Zandsortering

goed gesorteerd	D60/D10 < 1,8
matig gesorteerd	D60/D10 1,8 < 3
slecht gesorteerd	D60/D10 > 3

Inclusies/archeologische indicatoren

(resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)

weinig	< 1%
matig	1-10%
veel	> 10%

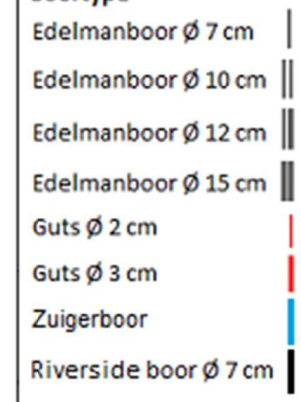
Begrenzing onderliggende laag

scherp	overgangsgebied < 0,3 cm
onscherp	overgangsgebied 0,3 - < 3 cm
diffuus	overgangsgebied 3 cm - < 10 cm

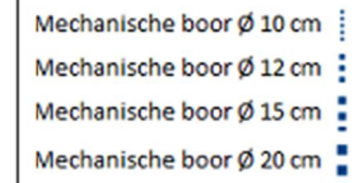
Kalkgehalte

kalkloos	geen opbruising, minder dan 0,5% $CaCO_3$
kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1à 2 % $CaCO_3$
kalkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% $CaCO_3$

Boortype

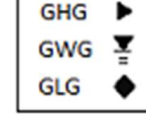

- Edelmanboor Ø 7 cm
- Edelmanboor Ø 10 cm
- Edelmanboor Ø 12 cm
- Edelmanboor Ø 15 cm
- Guts Ø 2 cm
- Guts Ø 3 cm
- Zuigerboor
- Riverside boor Ø 7 cm

- Mechanische boor Ø 10 cm
- Mechanische boor Ø 12 cm
- Mechanische boor Ø 15 cm
- Mechanische boor Ø 20 cm

Grondwaterstand

- GHG
- GWG
- GLG

© Boorstaten! - www.boorstaten.nl